

SAVAŞ BULMACASI YENİDEN

John A. Vasquez'in *Savaş Bulmacası*, savaşın nedenleri konusunda son yirmi yılın en önemli bilimsel analizlerinden biridir. *Savaş Bulmacası, Yeniden*, savaşın çıkışı ve yayılması ile barışın koşulları konusundaki yeni araştırmaları değerlendirerek onun çığır açan bu çalışmasını güncellemekte ve genişletmektedir. Vasquez, savaşların neden çıktığı ve ondan nasıl kaçınılabileceği konusunda bize ipucu verebilecek bir örüntü olup olmadığını görmek amacıyla, nispeten eşit güçteki devletlerin modern küresel sistemde savaşa tipik olarak karışma süreçlerini betimleyerek savaşla ilişkili unsurları sistematik olarak tanımlamaktadır. Kitapta, teoriye temel olarak son yirmi beş yılda elde edilmiş çok sayıda empirik bulgu kullanılmış ve bu araştırma bulguları, savaş ve barış hakkındaki bilimsel bilgiyi artıracak şekilde bir araya getirilmiştir.

John A. Vasquez, University of Illinois at Urbana-Champaign'de B. Mackie Uluslararası İlişkiler akademisyenidir.

SAVAŞ BULMACASI, YENİDEN

Editörler

Christian Reus-Smit
Nicholas J. Wheeler

Editörler Kurulu

James Der Derian, Martha Finnemore, Lene Hansen,
Robert Keohane, Rachel Kerr, Colin McInnes,
Jan Aart Scholte, Peter Vale, Kees Van Der Pijl, Jutta Weldes,
Jennifer Welsh, William Wohlforth

Cambridge Uluslararası İlişkiler Çalışmaları, Cambridge University Press ve British International Studies Association (BISA) ortak girişimidir. Bu seri, lisans ders kitaplarından kamuoyu yoklamalarına, araştırma temelli metinlere ve çok ciltli ortak çalışmalara kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu serinin amacı, Uluslararası Çalışmalar konusunda Avrupa, Kuzey Amerika ve dünyanın geri kalan kısımlarından en iyi yeni çalışmaları yayınlamaktır.

SAVAŞ BULMACASI, YENİDEN

THE WAR PUZZLE REVISITED

JOHN A. VASQUEZ

*University of Illinois at Urbana-Champaign'de
Thomas B. Mackie Uluslararası İlişkiler Akademisyeni*

ÇEVİRİ: HALUK ÖZDEMİR

ISBN: 978-605-64199-3-5
1. Basımdan Çeviri, Şubat 2015

SAVAŞ BULMACASI, YENİDEN
THE WAR PUZZLE REVISİTED
JOHN A. VASQUEZ
ÇEVİREN: HALUK ÖZDEMİR

© Copyright 2015, ULUSLARARASI İLİŞKİLER KÜTÜPHANESİ DERNEĞİ adına RÖLE AKADEMİK YAYINCILIK. SERTİFİKA NO.: 28503 Bu baskının bütün hakları Röle Akademik Yayıncılığa aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Copyright © John A. Wasquez 2009

The right of John A. Wasquez to be identified as Author of this Work has been asserted in accordance with the UK Copyright, Designs and Patents Act 1988. First published in 2009 by Cambridge University Press. Reprinted 2013

Genel Proje Koordinatörü: Esra Diri
Birinci Basım: İstanbul- Şubat 2015
Baskı: Tarcan Matbaası

Zübeyde Hanım Mah. Samyeli Sok. No: 15, İskitler/Ankara
Telefon: (312) 384 34 35-36 • Fax: (312) 384 34 37
Sertifika: 25744

ULUSLARARASI
İLİŞKİLER
KÜTÜPHANESİ

Kalbimin sahibi
Elyse'e

İÇİNDEKİLER

<i>Şekiller Listesi</i>	<i>xii</i>
<i>Tablolar Listesi</i>	<i>xiii</i>
<i>Önsöz</i>	<i>xv</i>
<i>Orijinal Metnin Önsözü</i>	<i>xix</i>

BÖLÜM I: Ön Bulgular 1

Giriş	3
-------	---

1. Tanım	14
Savaşın Tanımı	21
Savaş Kavramı	30
2. Savaş Türleri	52
Savaş Hakkında Teorik Varsayımlar	42
Bir Savaş Tipolojisine Gerek Var mı?	53
Savaş Tipolojisi	61
Rekabetin Kavramsallaştırılması	78
Analizin İlgili Alanı	87
3. Güç Siyaseti ve Savaş	90
Dış Politika ve Savaş	94
Savaşa Dair Güç Temelli Açıklamalar	98
Savaş Başlangıcında Yeteneklerin Rolü	117

BÖLÜM II: Rekabet Savaşlarının Başlangıcı ve Yayılması 133

4. Savaşa Yol Açan Bir Çatışma Kaynağı Olarak Ülkesel Bitişiklik	135
Savaşa Yol Açan Çatışma Kaynakları	137

Devletler-arası Savaş ve Komşular:		
Gözden Kaçan Bir İlişki	146	
Devletler-arası Savaşa Dair		
Ülkesel Açıklama	153	
Toprak, Siyaset, Şiddet	160	
Sonuç	165	
5. Savaşa Giden Realist Yol	167	
Savaşın, Bir Dizi Adım Olarak Açıklanması	169	
Güvenlik Sorunlarının Çıkışı	172	
Güvenlik Sorunlarına Tepki: İttifaklar	173	
On Dokuz ve Yirminci Yüzyılın Farkları: İttifaklar ve Silahlanma Yarışları	185	
Güvenlik Sorunlarına Tepki Vermek: Silahlanma Yarışı	193	
Krizin Tırmanması	200	
Sonuç	213	
6. Rekabet Savaşlarının Ülke-içi Önkoşulları	216	
İç Siyasal Aktörlerin Sınıflandırılması	218	
Sert-Tutumlularla Uzlaşmacılar Arasında Başlangıçtaki Dengenin Belirlenmesi	225	
Savaşa Giden Adımlara Ülke-İçi Tepkiler	229	
Savaşın Başlatılması	236	
Savaş Üzerindeki Ülke-İçi Kısıtlamalar	240	
Sonuç	244	
7. Dünya Savaşını Açıklamak: Kapsam, Ciddiyet ve Süre	245	
Dünya Savaşı Nedir?	247	
Savaşın Büyümesini Teşvik Eden Unsurlar	250	
Sonuç	267	
Dünya Savaşının Gerekli Koşulları	269	
Savaşın Süresi	280	
Sonuç	283	
8. Barış	285	
Barışın Doğası	286	
Barışçıl Dönemlerin Özellikleri	291	
Barışın Savaşla İlişkisi	304	
9. Sonuç: Savaş Bulmacasını Çözmek	315	
Savaş Başlangıcı	316	
Savaşın Yayılması	324	

Bariş Araştırmaları ve Bilimsel Bilgi Birikimi	327	
İkinci Kısımla İlgili Geriye Dönük Yorumlar		333
BÖLÜM III: Savaşa Giden Adımlar Hakkında Bulgular, 1994-2008	339	
10. Toprak, Savaş ve Bariş Konusundaki Araştırma Bulguları		341
Toprak ve Savaş	343	
Toprak ve Bariş	362	
Sonuç	371	
11. Güç Siyaseti ve Savaş Hakkında Bulgular		377
İttifaklar ve Savaş	377	
Rekabet ve Savaş	383	
Silahlanma Yarışları ve Savaş		390
Adımların Birleřtirilmesi	393	
Sonuç	400	
<i>Ek I: Önergeler Özeti</i>	405	
<i>Ek II: Savaşa Giden Adımlar Hakkındaki Önemli Bulgular</i>		423
<i>Kaynaklar</i>	430	
<i>Dizin</i>	463	

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1.	Bireysel Savaş Çabalarının Sınıflandırılması	72
Şekil 2.2.	Savaş Tipolojisi	75
Şekil 2.3.	Sorun Değişkenleri İle İşbirliği ve Çatışma Boyutlarının Rolü	85
Şekil 6.1.	İç siyasal ortama dair sınıflandırma	227

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Çıkar Paylaşımı Konusundaki Öneri Tipleri	83
Tablo 3.1. Houweling ve Siccama'nın güç geçişi bulguları	107
Tablo 4.1. Belirli Bir Sorunla İlgili Savaşların Sıklığı	143
Tablo 4.2a. Devletler-arası savaşlar 1916-1980	148
Tablo 4.2b. Büyük savaşlar 1648-1814	148
Tablo 4.2c. Rekabetler 1816-1986	148
Tablo 5.1 İttifak, savaşın ciddiyeti ve savaşın miktarı açısından büyük devlet sıralamaları	184
Tablo 7.1. Wayman'ın güç kutuplaşması verisi	272
Tablo 7.2. Wayman'ın ittifak kutuplaşması verileri	276

ÖN SÖZ

Meslektaşlarım ve öğrenciler, *Savaş Bulmacası*'nın ikinci baskısı veya güncellemesini yapıp yapmayacağını yıllardır soruyordu. Bunu yapma konusunda çekingen davrandım, çünkü belirli bir noktadan sonra kitabın metni kendi yolunu çizer. Bu durum, bu kitap için özellikle geçerliydi çünkü genel amaç, mevcut bulguların tümevarımsal bir değerlendirmesi temelinde savaşların neden çıktığı konusunda bir açıklama inşa etmektir. Bu tümevarımsal açıklama ortaya çıktıktan sonra daha önemli olan görev, yeni bulgulara bakarak onu kurcalamak yerine, bu açıklamanın tümdengelimsel bir yöntemle test edilmesiydi. Son on beş yılda zamanımın çoğunu, aralarında özellikle rahmetli Paul D. Senese ile yaptığım çeşitli ortak yazarlı çalışmaların da bulunduğu tümdengelim yönelimli empirik testlere ayırdım.

Araştırma önemli bir kitleye ulaştıktan sonra, orijinal kitapta ortaya konan açıklamalar hakkında yeni bulguların ne söylediğini görmek için savaş bulmacasına yeniden bakma niyetim hep vardı. Elinizdeki kitap, bu uzun vadeli hedefin bir ürünüdür. İkinci baskı olmaktan çok, orijinal metne dokunmayan, ancak savaşa dair açıklamalara yenilerini ekleme değil ama savaşa giden adımlarla bağlantılı olarak 1993'ten bu yana yapılan sayısal araştırmalar ışığında onun bilimsel yeterliliğini değerlendirme amacı taşıyan iki yeni bölümle destekleyen bir çalışma oldu.

Bu kitabın hazırlanmasındaki temel neden bilimseldir. Amaç, *Savaş Bulmacası*'ndaki önermelerin nasıl test edildiği ve kitapta somutlaştırılan iki açıklamanın – ülkesel açıklama (4. Bölüm) ve savaşa giden adımlar açıklaması (5. Bölüm)- eleştiriler karşısında nasıl durduğunu görmektir. 10. Bölüm ülke/toprak konusundaki araştırmaları ve 11. Bölüm de güç politikası hakkındaki araştırmaları değerlendirmektedir. Bu araştırma, hem orijinal teorisinin yanlışlanamaması, hem de yeni bir çığır açması bakımından cesaret vericidir. Aynı zamanda, her şey beklediği gibi de olmamıştır. Teorinin doğal ilgi alanı 1816-1945 klasik dönemdir. Soğuk Savaş'a uygunluğu yalnızca kısmîdir ama Soğuk Savaş sonrası dönem, klasik dönemdeki

örüntülere bir dönüş gibi görüldüğü için teori, yakın geçmiş ve gelecek açısından da hala geçerli görünmektedir.

Okuyucu açısından bu kitapla *Savaş Bulmacası* arasındaki temel farklılık, *Savaş Bulmacası* savaşların oluş nedenini açıklarken, bu kitabın, o açıklamaların nerede doğru ve nerede yanlış olduğu konusunda bize önemli miktarda kanıt sunarak onu tamamlamasıdır. Bununla birlikte, Birinci ve İkinci Kısımlardan sonra metne, geriye dönük olarak kısa bazı yorumlar ekledim. Her bölümdeki bu yorumlar, aradan on beş yıl geçtikten sonra şu anda ne düşündüğümü göstermektedir.

Bu kitabın yeni kısımlarını okuma nezaketi gösteren bazı insanlar oldu. Marie Henehan, eleştirel okumalar yaparak önemli bazı önerilerde bulundu. Sara McLaughlin Mitchell, 10. Bölümü ayrıntılı okudu ve Doug Gibley, kısa süre önce haber vermiş olmama rağmen hem 10 hem de 11. Bölümler için aynı şeyi yaptı. Brandon Valeriano'ya, bu iki bölüm hakkındaki önerileri ve savaş türleri konusundaki çalışmalarını nedeniyle teşekkür ederim. Daha da önemlisi, devletler-arası savaş ve çatışmalar konusunda yaptıkları araştırmalardan dolayı bu isimlerin her birine ve bu bölümlerde atfı yapılan tüm yazarlara teşekkür ederim. Michael Colaresi, Karen Rasler ve William Thompson'un savaşa giden adımlar konusundaki görüş, öneri ve araştırmaları özellikle değerliydi. Bu projeye girişme konusunda beni teşvik eden (defalarca) JackLevy'ye özellikle teşekkür ederim. Cambridge University Press'e değerli önerilerde bulunan bazı isimsiz hakemlere de müteşekkirim. Herkesin önerisini dikkate almadığım için, hata ve eksiklikler konusundaki sorumluluk bende kaldı.

University of Illinois at Urbana-Champaign 'deki yeni meslektaşlarım, özellikle Paul Diehl ve Colin Flint, savaş ve barış hakkında düşünmek ve yazmak için zihinsel anlamda kışkırtıcı bir ortam oluşturdu. John Haslam ve Cambridge University Press'le birlikte çalışmak, her zaman olduğu gibi büyük bir zevkti. Diğer çalışmalar sırasında savaşa giden adımlar konusunda çalışan bazı doktora öğrencilerine de teşekkürlerimi sunmak isterim: Choong-Nam Kang, ChrisLeskiw, Andy Owsiak, Karen Petersen, Toby Rider ve Susan Sample. Metnin hazırlanması sürecinde, desteklerinden dolayı University of Illinois'deki Thomas B. Mackie araştırma fonuna, kaynakça ve indeksin hazırlanması konusunda Delinda Swanson'a ve düzeltmeleri için Audrey Cotterell'e teşekkür ederim.

Savaş Bulmacası tamamlandığında, kızım sekiz yaşındaydı. Kitabı ona adamıştım, çünkü onun hayatının büyük bir kısmında kitap üzerinde çalıştım ve kendisi, bana böyle bir konu üzerinde çalışmama katkı yapan bir huzur hissi verdi. Kendisi şimdi yirmi üç yaşında, yüksek lisansını tamamladı.

Bu kitabı ona tekrar adıyorum. Çocuk büyötmek, her zaman anne ve babaların istediğinden daha belirsiz bir süreç olmuştur; kendisi bize beklediğimizden daha fazla mutluluk ve hak ettiğimizden daha fazla tatmin sağladı.

*11 Ağustos 2008
Block Island, Rhode Island*

ORİJİNAL METNİN ÖN SÖZÜ

Bu kitap, savaşı, insan deneyiminde tekrarlanan toplumsal bir fenomen olarak ele almaktadır. Belirli bir savaşa odaklanmak yerine, savaşların neden tekrarlandığı ve nasıl önlenilebileceği veya etkilerinin nasıl hafifletilebileceğini gösteren bir örüntü olup olmadığını görmek amacıyla, savaşların ve onu takip eden barışın ortak unsurlarını sistematik olarak tanımlama konusyla ilgileniyorum. Ortaya çıkan sonuç, savaşın çıkışı ve yayılması ile istikrarlı bir barışın koşullarının açıklanması olacaktır. Bu çaba, savaşların neden ve nasıl çıktığı, bazı savaların neden yayıldığı, bazı dönemler ve bazı devletler-arası ilişkilerin diğerlerinden neden daha barışçıl olduğu, bazı barışların diğerlerinden neden daha uzun sürdüğü ve savaşı önleme konusunda nasıl işe yaradıklarının açıklanmasını da içerir.

Sorunun ele alınabilecek kısımlarını titiz bir biçimde araştırmaya kendini adanmış barış araştırmacılarının oluşturduğu uluslararası topluluk olmasaydı, bu kitabın koyduğu hedef, tek bir kişinin girişmesi neredeyse imkansız bir iş olurdu. Onların çabaları, benimkini mümkün kıldı. Savaş ve barış hakkında, tarih, geleneksel söylemler ve siyaset felsefesinin sunduklarından farklı bir anlayış ve yeni kanıtlarla katkı yaptılar. Bu kitapta, onların bulgularını, savaş ve barış hakkındaki bilimsel bilginin eriştiği son noktayı daha da ileri taşıyacak biçimde bir araya getirmeye ve açıklamaya çalışıyorum.

En büyük minnettarlığım, savaş ve barışla ilgili genellemeleri belgelemek için büyük zahmet çeken barış araştırmacılarıdır. Onların çalışmalarını tartıştığım ve eserlerine atıf yaptığım her yerde, metin içerisinde onlara olan minnettarlığımı dile getirdim. Bu durum, bir açıklamayı eleştirdiğim veya bir bulguya alternatif yorum getirdiğim zamanlarda özellikle geçerlidir. Bir konu hakkında farklı düşünmem, onu değersiz bulduğum anlamına gelmez.

Yalnızca barış araştırmacılarının ürettiği bilgilerden değil, çoğu zaman akademisyenlerin bunlardan hazırlanan yazı veya belgeler hakkında okuma ve yorum yapma istekliliğinden de yararlandım. Bu kitabı yazmak uzun zaman aldığı ve her durumun kaydını tutmadığım için, katkı sunanlardan

bazılarını anmayı unutacağımı biliyorum. Önceden özür dileyerek, yardımları, zamanları ve fikirleriyle cömertçe önemli geri-bildirimlerde bulunan şu isimlere teşekkür etmek istiyorum: Claudio Cioffi-Revilla, Paul Diehl, Brian Ferguson, Gary Goertz, Charles Gochman, Patrick James, James Turner Johnson, Charles Kegley, Jr., Sheldon Levy, Richard Lore, Manus Midlarsky, T. Clifton Morgan, Karen Rasler, James Lee Ray, Gregory Raymond, A. Bikash Roy, Alan Sabrosky, Randolph Siverson, William R. Thompson, Peter Wallensteen ve Frank Wayman.

Bu isimlere ek olarak, bu çalışmanın evriminde beş kişi özel bir rol oynadı. En başta, Harold Guertzkow ve J. David Singer, ilham ve disiplin modellerim oldu. Harold Guertzkow'un "Long Range Research in International Relations" makalesindeki teorinin nasıl inşa edileceği konusundaki tanımı, bilinmeyen akademik bir alanda rehber ışığım oldu. Bunun yanında, kişisel teşviklerinin ve zaman yönetimi konusundaki başlangıç tavsiyelerinin büyük yardımı oldu. Bu çalışma üzerinde belki de kilit ve önemli etkiye sahip olan kişi David Singer'dir. O olmasaydı, Savaş Korelasyonları projesi olmazdı ve bu proje olmadan bu kitabı yazmak mümkün olmazdı. Zamanını ayırma ve çabalarına destek olma konusunda David Singer cömert davrandı. Kilit bölümlerin (4-7. Bölümler arası) ilk versiyonlarını okuyarak değerli eleştirilerde bulundu. Cambridge serisinin baş editörü Steve Smith, tüm eseri okuyan üç kişiden biridir. Kitabın genel yapısının ve teorik argümanlarının geliştirilmesine yönelik öneriler sundu. Projeye olan uzun vadeli bağlılığı ve buna olan inancı konusunda kendisine minnettarım. Rutgers'daki yeni meslektaşım Jack Levy de eserin tamamını okudu - hatta bazı kısımları bir kezden daha fazla. Yorumları hep uyarıcı, kışkırtıcı ve eğitici oldu. Kitabın metni, onun okumalarından yararlandı. Eşim ve meslektaşım Marie Henehan, kitabın metnini benim dışımdaki herkesten daha fazla okudu. Onun somut ve editoryal eleştirileri, beni çok sayıda hatadan korudu. Daha da önemlisi, onun varlığı olmasaydı, bu çalışmayı tamamlayabileceğimi sanmıyorum. Onun sadık desteğine derinden müteşekkirim. Zaman zaman proje hakkındaki hevesimi kaybetsem de, o bunu hiç kaybetmedi.

Yukarıdaki kişilerin hepsi, kitabı önemli önemli ölçüde geliştirdi, ama kalan gözden kaçan noktalar, hatalar ve yanlış yorumlardan hiçbir şekilde sorumlu değiller. Hepsi aynı fikirde olmadığı için, burada yaptığım yorumları kabul ettikleri anlamı da çıkmasın. Bununla birlikte umarım her biri, bu çalışmanın ortak çabamıza katkı yaptığını düşünürler.

Bu boyutlardaki bir kitap için önemli zaman ve mekân gerekir. İnsanlar, martılar ve sahillerin oluşturduğu küçük bir camia olan Block Island, fikir

ve düşüncelerimin bir araya gelip sonunda yazılı sözcükler olarak ifade bulduğu mekânı bana sundu. Çeşitli kurumlar da zamanı sağladı. Rutgers University Fakülte Akademik Çalışma Programıyla ve Art and Sciences Fakültesi Dekanı da araştırma desteğiyle bu işe başlamamı sağladı. Yugoslavya'da Belgrad'da bir yıl geçirmem için verilen Fulbright Araştırma Bursu, araştırma iznim sırasında kazandığım ivmeyi korumamı sağladı. Orada kaldığım süre, metnin kilit kısımlarını kâğıda dökmem ve bir perspektif kazanmam için bana yeterince zaman ve ABD'den uzaklaşma fırsatı verdi. Orada kaldığım süreyi verimli ve bilgilendirici hale getiren sponsorum Radoslav Stojanovic'e ve Sima Avramovic'e teşekkür ederim. Araştırma iznim ve ardından gelen Fulbright olmasaydı, bu kitap yazılamazdı. Kitap üzerinde çalışabilmeme olanak sağlayacak şekilde, ders yükümü azaltmam için zaman zaman çeşitli gruplar sponsor oldu. Rutgers Üniversitesi Rektörü Koordinasyon Konseyi'ne ve New Jersey Yüksek Öğretim Kurumu'na bu değerli katkılarından dolayı teşekkür ederim. Çalışmam için fon sağlamakla kalmayıp, Rutgers'daki ciddi çatışma ve barış çalışmalarına entelektüel teşvik sağlayan, Çatışma Çözümü ve Barış Çalışmaları Merkezi ("Center for Conflict Resolution and Peace Studies") başkanı Manus Midlarsky'e teşekkür ederim. Çalışmayı tamamlamak için ders yükümü azaltma ihtiyacı duymama rağmen, bu kitaptaki düşünce ve araştırmaları lisans ve yüksek lisans öğrencilerime öğretmeyi de çok faydalı buldum. Öğrenciler, sürekli bir tartışma platformu yaratarak iyi akademisyenlik ve iyi öğretmenliğin birbirini desteklediği konusunda ikna olmamı sağladı. Son olarak, bu metni sabırla bekleyen Michael Holdsworth ve Sheila McEnergy ile Cambridge University Press çalışanlarına, metni yayına hazırlarken gösterdikleri özen nedeniyle teşekkürlerimi ifade etmek isterim.

Bu kitap için araştırmalarım, kızım Elyse doğmadan bir yıl önce başladım. O şimdi sekiz yaşında. Bu yıllar çok önemliydi. Kızım, bana huzur verdi ve evimin yolunu bulmamı sağladı. Bu orta yaş çalışmasını ona adıyorum.

Block Island, Rhode Island

I

Ön Bulgular

Giriş

Savaşın nedenleri hakkında çok yazılmış, ama konu hakkında az şey öğrenilmiştir. Bunun iki nedeni var. Birincisi, kavramı araştırmada kullanılan varsayımların eksik ve çoğu zaman yanlış olmasıdır. İkincisi ise, akademisyenlerin çok kısa zamanda çok şey başarmaya çalışmış olmasıdır. Tek başına çalışan bir akademisyen, tipik olarak bazı savaşları gözden geçirmeye çalışır, benzerliklerini değerlendirir ve bir sonuca varır. Sonuçta, kavramın anlaşılma biçimi temelinde öneriler ortaya çıkmış ama gerçek anlamda kanıtlar veya tescilli genellemeler yetersiz kalmıştır. Bu durum, son yirmi beş yıldır değişmeye başladı. Oldukça spesifik hipotezleri test eden ve savaşla ilgili davranış örüntülerini titiz bir yaklaşımla belgelemeye çalışan akademisyenlerin oluşturduğu ve Lewis Richardson ve Quincy Wright'ın öncü çabaları temelinde bir barış araştırmacıları topluluğu ortaya çıktı.

Savaş hakkındaki bu kitabı öncekilerden ayırt eden şey, son yirmi beş yıldır ortaya konan çok sayıda gözlemsel bulguyu teorileştirme çabalarına temel alacak olmasıdır. Bu araştırma, bu alanı, geçmişteki belirsiz ve genellikle çelişkili açıklamaların ötesine taşıyan önemli kanıtlar ortaya koymasına karşın, bu yönde açıklamalar öneren araştırmaların varlığına rağmen bu süreçten net bir teorik açıklama doğacak gibi görünmemektedir. Bulgulardaki tutarsızlık ve istisnaların yanı sıra, ölçüm ve araştırma tasarımlarındaki farklılıklar nedeniyle bu bulguların önemi genellikle kolayca anlaşılabilir. Bu bulgular, daha çok biraraya getirilmesi gereken bir bulmacanın parçaları veya ipuçları olarak durur.

Bilimsel açıklama, araştırma süreci içerisinden kendiliğinden doğmaz; kanıtlar temelinde dikkatle inşa edilmesi gerekir. Savaşla ilgili çeşitli faktörleri tanımlama ve savaş sürecine dair modelleri belirleme konusundaki gözlem çalışmaları, çeşitli tahminleri test ederek sürdürülebilse de, bu çalışmalar savaş hakkında tutarlı bir açıklama getirmeyi başaramadı. Bunun nedenlerinden biri, böyle bir açıklama sunması gereken hâkim realist perspektifin bu görevi yerine getirememiş olmasıdır. Realizm, tutarsızlıkları tatmin edici bir biçimde açıklayamamıştır; hem mevcut bulguları hem de

çözülmemiş sorunları anlamlı bir perspektife oturtacak tamamen yeni bir teorik yaklaşıma ihtiyaç olabilir (bkz. Vasquez, 1983a; Banks, 1985; Mansbach and Vasquez, 1981).

Yapılması gereken, bulgulardan biraz uzaklaşmak ve bizlere ne söylemeye çalıştıklarını görmektir. Bilimsel süreci, Hempel (1966), Popper (1959) ve Lakatos (1970) gibi çeşitli bilim düşünürlerinin önerdiği gibi muhafazakâr bir tümdengelim yaklaşımıyla ele almak yerine, biraz daha radikal bir tümevarımcılıkla ele almak ve mevcut delilleri iyi bir dedektifin ipuçlarına yaklaşımı gibi incelemek en azından şimdilik amacımıza daha fazla hizmet edebilir. Böylece bir bulmacanın parçaları gibi ipuçlarını bir araya getirmeye çalışırız ve bunu yaparken yeni hipotezler önerebilecek yeni ipuçlarına rastlamayı ümit ederiz. Bu yeni hipotezler de, bulmacanın eksik parçalarını nerelerde bulabileceğimizi bize gösterecek, böylece o zamana kadar inşa ettiğimiz teorik açıklamanın tümdengelimci bir biçimde sınanmasını sağlar. İttifaklar, kutuplaşma, statü ve krizin tırmanması (ve benzeri konular) hakkındaki mevcut verileri kullanan çeşitli araştırma çabaları tamamlanmış veya tamamlanmak üzere olduğundan, veri toplama ve hipotez testlerinin bir sonraki aşamasına yön verebilecek teorik bir açıklama sentezine ulaşmaya çalışmak ve bu stratejiyi uygulamak için ideal dönemdeyiz.

Savaş ve barış konusundaki son yirmi beş yıllık bilimsel araştırmalar, tümevarım yönteminin önemli sonuçlar ortaya koyabileceğini göstermiştir. Bu araştırmalar, insanların savaşın nedenlerini keşfetmeye yönelik uzun çabaları içerisinde gerçek bir dönüm noktası olabilecek yeterince önemli kanıtlar sunmaktadır. Bu dönüm noktasına gelirse, J. David Singer'in, savaşı anlamaya çalışmadaki vurgununun, empirik genellemeler üretecek şekilde sistematik veri toplama ve tanımlama üzerinde olması gerektiği yönündeki tümevarımcı görüşünü destekleyecektir. Savaşla ilişkili örüntü ve korelasyonlar anlaşıldıktan sonra bunların açıklanması mümkün olacaktır. Bilimsel savaş çalışmalarında ilerleme ve birikimin, hipotezlerin üretimi, test edilmesi ve kanıtlar ışığında yeniden formüle edilmesiyle olmayacağı, araştırma felsefesi açısından önemli bir noktadır. Bu pozitivist yaklaşımı benimseyecek olursak, bulgular, gerçekte olduklarından çok daha tutarsız, belirsiz ve birikimden uzak görünür. Ancak bulguları, savaş öncesindeki örüntülerin neler olduğunu tümevarımcı bir biçimde keşfetme konusunda bir araç olarak ele alırsak daha iyimser olabiliriz.

Tümevarım ve tümdengelim konusundaki tartışmalar, keşif mantığı ve teyit mantıkları ayrıştırılmadığı için (Nagel 1961; Scheffler, 1967) ve tümevarım ve tümdengelim süreçlerinin uygulamada birbirine karşıt olmadıkları ve birbirlerini destekledikleri gerçeği göz ardı edilme eğiliminde

olduğundan genellikle karıştırılır. Tümevarım karşıtı mantıksal argümanların çoğu, yalnızca teorilerin geçerli bir biçimde nasıl test edileceği (teyit mantığı) konusunda geçerlidir. Bu kitabın temel ilgi alanı keşif mantığıdır. Mevcut bulguları, belirli bir açıklamayı *teyit* edip etmediklerini görmek için değil, teyit edilmiş bir açıklamanın yokluğunda, kanıtlarla tutarlı yeni bir açıklamanın *keşfedilip* edilemeyeceğini görmek için inceliyorum.¹ Bu yeni açıklamanın, kabul edilmeden önce test edilmesi gerekir.

Bu kitap, yöntemsel olarak belirli bir öneri getirip, kavramlarını operasyonelleştiren, verilerini toplayan ve öneriyi yeterince test eden bir araştırma modeli inşa eden tipik bir pozitivist yaklaşımı benimsememiştir. Kitap, bunun yerine, savaş öncesine dair bilinenlerin ve öğrenilebileceklerin neler olduğuyla ilişkili bütün kanıtların, bazı disiplinlerde meta-analiz olarak adlandırılan (bkz. Hunter, *et. al.*, 1982) özsel bir değerlendirmesini yapmaktadır. Bu tür çabalar, iki soruyu hep gündeme getirir: Birincisi, farklı istatistiksel analiz veya ölçüler kullanan ya da farklı analiz düzeylerinde tasarlanmış çalışmaları karşılaştırmak mümkün müdür? İkincisi, böyle bir girişimin bulguları olduğundan daha kesinmiş gibi ele alma riski yok mudur? Her iki soru da önemli olmakla birlikte, bunların uygulamada aşılması engeller oluşturmadığı görülür. Çalışmaların karşılaştırılması konusu, bilim felsefesi sorunundan daha çok istatistiksel bir ikilemdir. İstatistiksel açıdan Pearson'un 0.15 *r* değeri ile Yule'nin 0.15 *Q* değerleri birbirine denk değildir ve ilişkiler hakkında farklı şeyler söylerler. Ancak her ikisi de önerinin “zayıf” bir ilişki ortaya koyduğunu söyledikleri için felsefi bakımdan karşılaştırılabilirler (bkz. Vasquez, 1983a: 179-80). İstatistiksel bulgular, çeşitli açıklamaların empirik yeterliliklerini felsefi açıdan değerlendirmek amacıyla karşılaştırılabilir. Bu yapılamazsa, araştırma yapmanın bir anlamı kalır mı? Daha da önemlisi, keşif mantığı açısından araştırma tasarım ve ölçümleri arasındaki farklılıklar ve hatta kusurlar ve ölçüm hataları, çalışma dizileri ve özellikle de temelde aynı verileri kullanırken farklı sonuçlar elde eden çalışmalar arasında nasıl bir ilişki olabileceğine dair ipuçları sunması nedeniyle çok yararlıdır.²

Burada, ikinci soru karşımıza çıkar: bulguları olduklarından daha kesinmiş gibi ele alma riski. Bu durum, “bilim”in ne bulduğunu kesin olarak ileri süren basitçi analizler için tabii ki sorun olabilir, ancak yargıları

1 Pek tabii ki açıklamalar, daha önceden var olan şeyler gibi keşfedilmez, insan zihniyle inşa edilir.

2 Buna dair bir örnek için, iyi sonuç veren soruların farklı ifadelerle kullanıldığı farklı kamuoyu araştırmalarını karşılaştıran Mueller (1971)'a bakınız.

hakkında açık ve kanıtları değerlendirme konusunda dikkatli olanlar için bu bir sorun değildir. Bu analizde, çıkardığım sonuçlara ulaşırken incelediğim çeşitli kanıtların hepsini okuyucuya sunma zahmetine katlandım. Aslı bulguları, metin içerisinde ya da dipnotlarda genellikle tekrarladım. Bir çalışma eleştirildiğinde veya daha sonra onunla örtüşmeyen bulgular içeren başka çalışmalar yapıldığında, her ikisine de aynı dikkati verdim. Bu süreçte, bir savcı veya avukattan ziyade bir yargıç gibi davranmaya çalıştım.

Gerçeğe ulaşmak isteyen ya da en azından araştırmadan bir şeyler öğrenmek isteyen herkesin bu perspektifi benimsemesi önemlidir. Ne yazık ki bazı analistler, şüpheli bir gündem izlemeyi tercih ederek, bilimsel çalışmaları, hiçbir şeyin bilinemeyeceğini göstermeye çalışmak için kullanmaktadır. İlginç bir biçimde bu yaklaşımı benimseyenler, genellikle sayısal yöntem karşıtları ve bilimselcilik karşıtlarıdır. Bu kişiler, daha sonra bir araştırma modelinin kusurlu, ölçümün geçersiz veya bulgunun önemsiz olduğunu göstermek için pozitivist ölçütleri kullanan “süper pozitivistler”e dönüşürler. Bilimsel araştırmanın bilgi üretemeyeceği konusunda kendilerini tatmin ettikten sonra onu göz ardı ederler ve çok daha özensiz ve spekülatif bir yaklaşımla uluslararası politika çalışırlar. Bu kitabın, bu yaklaşımı cazip bulan okuyuculara ne kaçırdıklarını göstereceğini umarım.

Literatüre sâfiyane ya da aşırı şüpheli değil, ipucu arayan bir dedektif gibi yaklaştım. Tabii ki sonuçta, ölçümlerin geçerliliği, araştırma modelleri ve belirli bulguların sahip olması gereken ağırlık konularında yargılara varmak zorunda kaldım. Empirik araştırmaların değerlendirilmesi bu tür yargıları gerekli kılar. Aksini düşünmek, bilimsel araştırmanın mantığını yanlış anlamak olur. Ancak bu, yargıların tartışmaya açık olabileceği anlamına gelmez. Önemli bir soru gündeme geldiğinde, belirli bir yorumu yaparken geçtiğim düşünce sürecinin izini okuyucu için sürerim. Her yargı için yapmak yorucu olsa da bunu, okuyucunun belirli bir araştırma külliyyatına dair değerlendirmelerime ne kadar güvenebileceğine karar verebilmesine yetecek kadar yaptım.

Bu kitapta mevcut araştırmaların ele aldığı davranış örüntülerini inceleyerek modern küresel sistemdeki savaş ve barış dinamiklerini ortaya çıkarmaya çalıştığım için bu sorular önemlidir. Açıklamalarımın temeli, bir aksiyomlar dizisinden ziyade bu örüntüler olacaktır. İnsanların birey veya toplu olarak belirli biçimlerde davrandıklarını (örneğin rasyonel aktörler veya faydayı maksimize etmeye çalışan kişiler olarak) varsaymak yerine, açıklamalarımı, insanların belirli durumlarda gerçekten nasıl davrandıklarına dair gözlemsel bilgilerimize dayandırmaya çalışacağım. Bir başka deyişle, o davranışı test edilmemiş bir aksiyoma dayalı bir modelle açık-

lamaktan ziyade, bu tür durumlarda, insanlar hakkındaki bilgilerimizden onların bu sebeplerle veya bu unsurlar nedeniyle nasıl davranacaklarını çıkarabileceğimizi anlatarak, bir davranışın nasıl başka bir davranışa yol açtığını açıklama eğiliminde olacağım. Bunun anlamı, önerilerim arasındaki bağlantıların matematiksel ya da mantıksal çıkarımlarla değil, daha çok tarihsel tesadüflerle kurulmuş olmasıdır.

Savaş, kısmen tek bir nedenler dizisinden kaynaklanmaması nedeniyle oldukça karmaşık bir konudur. Savaşa giden pek çok yol vardır ve buradaki değerlendirmelerde, nispeten eşit devletlerin modern devlet sisteminde birbirleriyle nasıl savaşa bulaştıklarına bakarak model (tipik) bir süreci betimlemeye çalışacağım. Başlangıçta, tarihin tamamını kapsayan tek bir savaş açıklaması bulmayı ummuştum. Fakat farklı savaş türleri olduğu ve her türün, farklı nedenler zinciri sonucunda ortaya çıktığı kanaatine vardım. Savaşı açıklayabilmek için, savaşa giden çeşitli süreçlerin belirlenmesi gerekir. Bu süreçlerin uzun tarihsel dönemler içerisinde farklılık gösterebilmesi, durumu daha da karmaşıklştırmaktadır. Bu kitapta, tek bir savaş türü ve belirli bir tarihsel dönem, yani modern küresel sistem (1495'ten günümüze) için bir süreç saptadığım kanaatindeyim.

Savaş öncesindeki nedenler zincirini belirlemeye çalışırken, alta yatan ve yakın nedenler arasında bir ayırım yaptım. Alta yatan nedenler, savaşla sonuçlanan bir dizi olayı (yakın nedenler) tetikleyen temel nedenlerdir. Savaş çıkarabilecek çeşitli nedenler arasında, komşular arasındaki toprak anlaşmazlıklarını, savaşa varan eylemler zincirine yol açabilecek temel çatışma nedeni olarak tespit ettim. Bütün komşular, genellikle tarihlerinin belirli bir döneminde bu sorunla uğraşmak zorunda kaldıkları için ve bu sorunun, komşuların çoğunun birbirleriyle savaşmışlarsa üzerinde kavga etme eğiliminde oldukları bir sorun olması nedeniyle, toprak uzlaşmazlıklarını savaşın temel nedeni olarak görüyorum. Bunun savaşa yol açıp açmayacağı, yine de sorunun ele alınış biçimine (yakın nedenler) bağlı olacaktır. Devletlerin birbirlerine karşı davranışlarını belirleyen çok sayıda unsur olması nedeniyle yakın nedenler, temel nedenlere göre çok daha çeşitlidir. Dolayısıyla bütün savaş türlerinin kökeni toprak uzlaşmazlıkları olabilirken, farklı savaş türlerinin her birinin kendi yakın nedenleri vardır.

Buradaki analizde, savaşa yol açan dış politika uygulamalarına bakarak bu yakın nedenleri saptamaya çalıştım. Modern küresel sistemde toprak uzlaşmazlıklarını çözmeye çalışırken güç politikası yöntemleri kullanılırsa, eşitler arasında savaşın mümkün olduğu sonucuna vardım. Güç politikası davranışları, savaşı önlemek yerine aslında savaşın çıkma olasılığını artırmaktadır. Bunun nedeni, güç politikasına dair temel uygulamaların -itti-

faklar, askeri yığınaklar ve reelpolitik taktikler- tarafları daha katı tutum sergileme konusunda motive eden düşmanlık ve güvensizliği artırmasıdır. Söz konusu sorunun doğasında, geri adım atma (özellikle de eşit güce sahip bir devlete karşı) düşünülemez olduğu için, zor kullanımı, kabullenme veya ödün sonucu doğuramaz. Bu koşullarda güç politikasına başvurmak, savaş olasılığını giderek artıran bir dizi etkileşimler ve iç siyasal ortam yaratır. Eşitler arasında, tarafların her birinin, düşmanlığı artıran ve karşı karşıya bulunulan sorunu daha da kontrolsüz hale getiren bir dizi adımlar atması savaşa neden olur. Bu süreçte, birisi savaş durumuna tırmanacak bir dizi kriz yaşayan ihtilafli taraflar vardır. Empirik araştırmalar, hangi adımların savaş olasılığını artırdığı ve krizin hangi niteliklerinin bunları tırmandırma eğilimi taşıdığı konusunda bize kanıtlar sunar.

Bazı toprak uzlaşmazlıklarını ele alırken dış politikada başvuru güç politikası uygulamaları savaş olasılığını artırır, ancak güç politikalarının kullanılıp kullanılmayacağı, kısmen mevcut küresel siyasal sistemin doğasına bağlıdır. Küresel kurumsal bağlam, özellikle sorunların çözümünde normlar ve “oyunun kuralları”nı sağlayıp sağlamamasına bağlı olarak, devletlerin güç politikalarına başvurup başvurmayacağı konusunda belirleyici etkiye sahiptir. Savaşın önlenmesi ve barışın sağlanması, silahlı kuvvetlerden ziyade diplomasi yoluyla sorunların çözümüne yönelik mekanizmalar sağlayan yapıların nasıl inşa edileceğinin öğrenilmesiyle ilgilidir.

Özet olarak, modern devlet sisteminde, eşitler arasında savaşa neden olan temel unsurlardan biri, özellikle komşular arasında toprak uzlaşmazlıklarının çıkması ve küresel kurumsal ağların sorunun siyasal çözümündeki başarısızlığının, aktörleri güç politikasının sunduğu tek taraflı çözümlere başvurmaya yönlendirmesidir. Savaşların neden ve nasıl çıktığını, bazı savaşların neden yayıldığını ve neden bazı tarihsel dönemler ve devletler-arası ilişkilerin diğerlerinden daha barışçıl olduğunu, bu iskelet çerçeveyi ayrıntılandırmaya çalışarak açıklayacağım.

Çeşitli araştırma verilerini kullanarak bu açıklamaları inşa etmeye çalışırken, neden ve sonuçlar çerçevesinde düşünmeyi yararlı buldum. Aralarında alanın önde gelen barış araştırmacısı J. David Singer’in de bulunduğu çok sayıda akademisyen, nedensel bir dil kullanmaktan kaçınmıştır. Çoğu düşünür, “neden” kavramının doğaya değil insan beynine bağlı olduğu konusunda Hume’in kuşkularını paylaşır.³ Bunun yanı sıra, nedensel çıkarımlar yapma

3 Hume gibi ben de, nedenin empirik olarak gözlemlenen ancak insan aklı tarafından dayatılan bir şey olduğunu düşünüyorum. Ancak Hume’un aksine, bunun çok sıra-dışı veya sorunlu olduğu fikrinde değilim, çünkü artık dilbilim ve algısal psikolojiden biliyoruz ki bu durum, pek çok kavram ve dil açısından da geçerlidir. Hume’un gözlemsel itirazlarından dolayı ne-

konusunda çok sayıda sorun yaşanır. Bu kaygılara rağmen, savaşların *neden* çıktığı veya yayıldığına dair bir açıklamayı (özellikle tümevarımsal bir yöntem izleniyorsa), analizin önemli noktalarında nedensel bir çerçeve olmadan inşa etmek çok zordur (bkz. Dessler, 1991). Bu yüzden, herhangi bir unsurun aslında bir korelasyon mu yoksa “neden” mi olduğu konusunda bir ayırım yapmanın önemli olduğunu düşünüyorum. Herhangi bir unsurun, gerçekten savaşa neden olan bir şey mi yoksa savaşın sonucu mu olduğunu görmeye çalıştım. Bir araştırmayı yorumlarken, onun açıklama ve bulgularının, savaşın yeterli ve gerekli koşullarını belirleyip belirlemediğini görmeye çalışmanın önemli olduğunu düşündüm. Temel ve yakın nedenlerden bahsedebilmek için, değişkenlerin görelî etkilerini belirlemenin yararlı olduğunu gördüm. Analizin önemli noktalarında, temel felsefî sorunlara haksızlık etmeksizin nedensel *dil* ve *düşünce* kullandım. Bunu yaptığımda, bu dille tam olarak ne demek istediğimi ve hangi empirik referansları ima ettiğimi netleştirmeye çalıştım.

Bunu belirttikten sonra, nedensel dilin bizi yanlış yönlendirdiği ve bazı mekanik çağrışımlarını düzeltme ihtiyacı duyduğum noktalara dikkat çekmek istiyorum. Savaşın, mevcut bazı koşul veya değişkenler nedeniyle çıktığının düşünülmesini yanıltıcı buluyorum. Bu temelde şekillenen Newtoncu kavram ve araştırmalar çok verimli olmamıştır. Savaşı, mekanik anlamda neden olunan bir şey olarak görmek yerine, onu, örneğin bir dizi eylemden taştan bir şey, yani sonuç olarak görüyorum. Savaşı bir dizi koşulun *ürettiği* bir şey olarak görmek yerine, belirli eylemlere girildiğinde artan savaş olasılığından bahsetmeyi daha aydınlatıcı buldum. Bu yanlış ifadeleri düzeltmek adına şunları yaptım. Savaşın bir dizi eylemler sonucunda ortaya çıktığını vurgulamak için, nedensel zincirler ve savaşa giden süreçlerden bahsettim. Savaşın olasılıksal doğasını vurgulamak için, yeterli koşullar yerine - her ne kadar bu faktörleri gerekli koşullardan ayırt etmek amacıyla zaman zaman bu kavramı kullanacak olsam da- savaşın başlangıç ve yayılma olasılığını artıran veya besleyen unsurlardan bahsettim.

Bilimsel ve geleneksel realist literatürde savaş ve barışın aşırı mekanik bir yaklaşımla kavramsallaştırılması konusundaki kaygım, pozitivizmi, bilimsel inceleme yapanlar tarafından daha ciddiye alınan bir hale getiren çeşitli eleştirilerle ilgili daha derin bir endişeyi yansıtmaktadır. Bu kitap, pozitivizm hakkında yoğun tartışmaların (bkz. Ashley, 1987; Shapiro, 1981; Kratochwil, 1989; Lapid, 1989; Hollis ve Smith, 1991; Der Derian ve Shapiro, 1989) olduğu bir dönemde yazıldı ve buradaki analiz, bu tartışmanın

den kavramını reddedersek, bilimsel kavramların çoğunu, dilin temel gramerini ve gözlemsel çevreden ziyade beynin yapısıyla bağlantılı görünen algısal pek çok başka boyutu da reddetmemiz gerekir.

etkilerinden uzak kalamadı. Bu kitapta, güç veya rasyonel açıklamalar gibi tek tek unsurların rolünden çok, tarih, kültürel farklılıklar ve gerçekliğe dair inanç ve sosyal inşaların önemi vurgulanmıştır. Benim görüşlerim, kendilerini siyasetin bütün dönemler için geçerli yasalarını ortaya çıkaran kişiler olarak gören Gilpin ve Morgenthau gibi geleneksel akademisyenlerden bile çok daha az pozitivisttir. Daha da önemlisi, pozitivism tartışması, uluslararası ilişkiler teorisine dair algılarımı etkilemiş ve düşüncelerime, ciddi teori inşası için yakın geçmişin katı pozitivisminden daha uygun olduğuna inandığım yeni açılımlar sağlamıştır.

Bu türden çeşitli felsefi konular, kitabın, savaş ve barışa dair bir açıklama inşa etmeden önce çözülmesi gereken kavramsal sorunları incelediğim Birinci Kısımda ele alınmaktadır. 1. Bölümde, savaş fenomeninin, anlama ve açıklama için nasıl kavramsallaştırılması *gerektiği* konusunu ele alıyorum. Burada, savaş hakkında ortaya atmakta yarar gördüğüm ve daha sonraki analizlerde kullandığım teorik varsayımları özetliyorum. Bütün savaşların aynı olmadığını ve farklı savaş türleri için farklı açıklamalar gerektiğini daha önce öğrenmiştim. 2. Bölümde, bir savaş tipolojisi sunup onu gerekçelendiriyor ve her türün kendi nedenleri olduğunu iddia ediyorum. Daha sonra da, görece eşitler arasında yürütülen savaşlar olan rekabet savaşlarını açıklama konusunda sınırlarımı çiziyorum. Rekabet kavramı tanımlanmış ve dinamikleri özetlenmiştir. 3. Bölümde, realizmin savaş anlayışımıza yaptığı katkılar ile savaş ve barış dinamiklerine dair yeterli anlayış geliştirme konusundaki başarısızlığı değerlendirilmektedir. Güç politikası teorisinin, savaş ve barışa dair bir açıklama sunmaktan ziyade aslında karar alıcıların dünya hakkında zaman zaman sahip oldukları algıları ve savaş olasılığını artıran ve bir dönem hayata geçirilen dış politika uygulamalarını yansıttığını iddia ediyorum. Savaş kurumunun nasıl evrildiğini ve öğrenmenin, küresel düzeyde bir savaş kültürü yaratıp kurumsallaştırarak savaş öncesinde oynadığı rolü tartışıyorum. Daha genel anlamda bu bölüm, nasıl ve neden bütün gruplar tarafından ve her dönemde değil de bazı gruplar tarafından bazı dönemlerde şiddete başvurulduğuyula ilgilidir.

Bu kitabın kalbi İkinci Kısımdır. Bu kısım, savaşın başlangıç ve yayılması ile barışın doğası hakkında bilimsel bir açıklama inşa etmeye ayrılmıştır. Bu bölümlerin her birinde, temel bilimsel bulgular, barış ve savaşa dair bir açıklama ortaya koymak için bir bulmacanın parçaları gibi bir araya getirilmiştir. 4. Bölüm, devletler-arası savaşların temel nedenlerinden birini - toprak uzlaşmazlıkları- ele alarak başlar. Savaşa en çok yol açan çatışma türünün ülkesel yakınlık olduğunu iddia ediyor ve bunun böyle olduğuna dair kanıtlar sunuyorum. İnsan topluluklarının toprak sorunları yüzünde kavga etmesinin nedeni, diğer sorunlara göre daha az bilinmektedir ancak

ben bunun ülkesellik yönünde miras kalmış bir eğilim olabileceği yönünde spekülasyon yapıyorum. Diğer perspektiflerin açıklamadığı pek çok örüntü, ülkeselliğe odaklanarak açıklanabilir.

Bununla birlikte ülkesellik, savaşı kaçınılmaz hale getiren bir dürtü veya içgüdü olarak da algılanmamalıdır. Ülkesellik, insanları ülkelerine yönelik tehditler konusunda hassaslaştırır, ancak savaşa gidip gitmeyeceklerini belirleyen temel faktör, bu sorunlara yaklaşım biçimleridir. 5. Bölüm, belli başlı sorunları güç politikası yaklaşımıyla ele aldıklarında, göreceli eşitler arasında savaşın nasıl ortaya çıktığını özetleyerek savaşın bazı yakın nedenlerini belirlemektedir. Bu bölümde, rakiplerin izlediği savaşa giden tipik adımların ana hatlarını çizmek için empirik literatürün ayrıntılı bir analizini yapıyorum. Savaşa giden adımların betimlenmesi, bazı çekişmelerle savaşla sonuçlanırken neden diğerlerinin böyle olmadığını açıklama konusunda bize yol gösterir. 5. Bölümün odaklandığı konu, rakipler arasındaki etkileşimlerin, neden savaşa giden yolda bazı adımları atma cesaretini onlara verdiğidir. Ancak savaşa giden adımları açıklamada iç siyasal faktörler de önemlidir ve bunlar, küresel ve iç unsurlar arasındaki bağlantılara odaklanan 6. Bölümde tanımlanmaktadır. 5 ve 6. bölümler, göreceli eşitleri savaşa yönlendiren temel nedensel zincirleri saptamaktadır. 7. Bölüm, bazı savaşların yayılmasına yol açan nedensel zincirleri tespit etmektedir. Bu bölümde, bazı savaşların yayılarak nasıl dünya savaşlarına dönüştüğünü açıklamak amacıyla savaşın kapsamı, şiddeti ve süresine dair araştırma bulgularını inceliyorum.

Bu üç bölüm, yakın nedenleri saptamaktadır, fakat savaşa giden adımları ortaya çıkaran ilişki biçimlerine girilip girilmeyeceği olasılığı üzerinde yapısal faktörlerin önemli bir etkisi olduğunu unutmamak da önemlidir. Rakiplerin savaşa giden adımları en başta neden başlattığı, küresel kurumsal bağlamı hesaba katmaksızın tam olarak anlaşılabilir. Bunun yapıldığı yer, barış yapılarının ve savaşın çıkışında barışın rolünün ele alındığı 8. Bölümdür. Savaşa dair tam ve eksiksiz bir açıklama, barışın neden ve nasıl bozularak devletlerin güç politikası uygulamalarına başvurmaya teşvik edildiğini açıklamalıdır. Bu bölüm, nispeten barışçıl olan devletler-arası ilişkiler ve tarihsel dönemlerle ilişkili temel unsurları betimlemektedir. Bu, dünya politikasının hep güç mücadelesi şeklinde olmak zorunda olmadığını, savaşın kaçınılmaz olmadığını ve barışın mümkün olduğunu göstermektedir.

İkinci Kısımda sunulan analizler, şunları yaparak savaşı açıklamaktadır: (1) bazı sorunların belirli şekillerde ele alındığında nasıl şiddet eğilimli hale geldiğine bakarak; (2) sorunların ele alınış biçimlerinden, eşitler arasında savaşa yol açma olasılığı en yüksek olanları saptayarak; ve (3) so-

runları savaşa gidecek biçimlerde ele alma konusunda, küresel kurumsal yapının siyasal aktörleri nasıl caydırdığı veya teşvik ettiğini inceleyerek. Rekabet savaşlarının çıkışı ve yayılmasına dair genel teorik bir açıklama geliştirmek amacıyla daha önceki bölümlerdeki çeşitli analizleri 9. Bölümde bir araya getirdim. Bu analizin savaş ve barış hakkındaki bilimsel bilgi birikimi açısından sonuçlarını da bu bölümde tartıştım. Okuyucunun göz ardı etmemesi gereken ekler, önermeler formatındaki bu teorik argümanı daha ayrıntılı olarak belirtmektedir. Her bir bölümle bağlantılandırılmış olan bu önermeler, kitabın çok iyi bir özetini vermektedir. Bu önermeler, aynı zamanda geleceğe dair bir araştırma gündemi de oluşturmaktadır.

Çalışmanın asıl kısmına geçmeden önce, son olarak bu kitabın nasıl yazıldığı ve kullandığım terminolojiyle ilgili bazı noktalara değinmek isterim. Literatür değerlendirmesi yapılması ve teorik çalışmalardaki çeşitli yaklaşımların özetlenmesi genel bir uygulama olsa da, ben bu kitapta bundan kaçındım. Savaş hakkında bir şeyler söyleyen bir kitap yazma niyetinde olduğum için, çeşitli akademisyenlerin savaşla ilgili söyledikleri hakkında bir kitap yazmakla pek ilgilenmiyorum. Bu nedenle literatürü özetlemek için çok fazla zaman harcamaktansa, literatürü empirik bulgularla sentezlemek için kullanarak ondan yararlanıyorum. Benzer şekilde, zaman zaman 3. Bölümde olduğu gibi diğer açıklamaları eleştirirken, bu kitaptaki amacım, bir teorinin diğerinden daha iyi olduğunu göstermekten çok, yeni bir açıklama ortaya koymaktır. Bunun cazip olup olmadığı konusundaki karar okuyucundur. Doğru olup olmadığı ise gelecekteki araştırmalarla ilgili bir konudur.

Dolayısıyla genel okuyucu, analizin araştırmaya dayalı boyutlarının, bazen daha ilginç görünebilse bile çığır açan boyutlarından daha güvenilir bir şekilde kabul edilebileceği konusunda uyarılmalıdır. Teknik olarak, bilimsel açıdan bakıldığında, burada ortaya konan açıklamalar, kabul edilmeden önce sistematik olarak test edilmek zorundadır.

Kitabın tamamında, bu bilgileri uzman olmayanların erişimine açık hale getirecek bir tarzda yazmaya çalıştım. Bununla birlikte, ilerlemenin kısmen ortak bir dile bağımlı olması nedeniyle, araştırmada kullanılan ve yararlı bulduğum teknik terimleri zaman zaman kullandım. Yine de, realist paradigmanın bu araştırmanın büyük bir kısmına yön vermiş olması nedeniyle akademisyenler temel olarak kusurlu bulduğum kavramları sıklıkla kullanmaktadır. Bunlar arasında, güç, güç dengesi, hegemonya, etki ve caydırıcılık gibi temel kavramlar ile büyük *güç*, küçük *güç* gibi etiketler ya da toplumları karakterize etmek için “Fransa” gibi basitleştirici isimlerin kullanılması sayılabilir. Bunların her biriyle ilgili temel kaygım, bu sözcüklerin ifade ettiği şeylerin, kavram veya etiketin ima ettiği şekilde gerçekten

var olup olmadığıdır. Örneğin, devlet veya başka bir siyasal aktörü “güç” olarak ifade etmek, ne tür teorik önyargılar içermektedir? Devletler gerçekten caydırılır mı yoksa bunu sadece varsayar mıyız? Fransa’nın belirli bir şekilde davrandığını söylemenin anlamı nedir? Bu bağlamda “Fransa” kavramı gerçekten neyi ifade etmektedir ve bu tür insanlaştıran etiketlerin doğasında bulunan teorik tehlikelerden kaçınabilir miyiz?

Kaçınılmaz olarak kusurlu gördüğüm teorik kavramları kullanmaktan genel olarak kaçındım. Bunun çok garip bir hal aldığı alanlardan biri, *önemli güç*, *küçük güç* ve *büyük güç* terimleri oldu. Ülkelerin yalnızca bir yetenekler paketinin oluşturduğu bilardo topları olarak ele alınamayacağını düşündüğüm ve realist paradigmanın bilimsel araştırmaya rehberlik etme konusunda yetersiz kaldığına inandığım için (bkz. Vasquez, 1983a), ülkeleri “güç” olarak ifade etme konusundaki kavramsal olarak çarpıtılmış alışkanlığı bıraktım. Ülkelerin yetenekleri, her zaman onların en önemli özelliği olmayabilir; aslında ülkelerin “devletler” olduğu gerçeği belki de daha önemlidir. Bu nedenlerle onları, “güçler” olarak değil, “devletler” olarak ifade ediyorum. Bu devletleri yöneten elitler lehine normatif bir önyargı taşıdığı için “büyük” kavramını kullanmaktan da kaçınıyorum.

Ne yazık ki kavramsal sorunların çoğu bu kadar kolay çözülmez. İlginç bir şekilde çok fazla irdelenmemiş bir kavramla analize başlayalım - savaş fikri. Savaşın anlamı ve bilimsel tanımı, ilk bölüm için uygun bir konu.

Savaşı Kavramsallaştırmak

Bir sözcüğü tanımlarken, düşünülenenden daha fazlasını yaparsınız.

Tanım

Ele alınan konunun tanımıyla başlamak, akademik bir çalışmaya oldukça uygun görünüyor. Ancak araştırma konusunun tanımlanması hafif bir iş değildir. Küçük düşünen akademisyenler, genellikle tanımlama işine çok fazla dalmalarına rağmen araştırmaya bir türlü başlayamaz; kötü tanımlar, kafa karışıklığına neden olmakla kalmaz, aynı zamanda genellikle konudan çok, tanımın koşullarını belirleyen kişi hakkında bir şeyler söyler. Tanım ve anlam konusunun görüldüğünden daha karmaşık olması nedeniyle, savaşın tanımına kalkışmadan önce analizi gerekir. Bu nedenle bu bölümde, tanımın doğası ile araştırmada nasıl kullanıldığı ve onu nasıl etkilediği, tanımlarla kavramsallaştırmalar arasındaki ilişki ve yeterli tanım ve kavramların “hatalı” olanlardan nasıl ayırt edilebileceğine dair bir tartışmayla başlıyorum. Bu felsefi çerçeve aklımızın bir köşesinde kalmak kaydıyla, bilimsel araştırmanın başında basit bir temel tanımla işe girişip, savaş hakkındaki karmaşık tanım ve kavramlarla ilgili daha ilginç yorumların, tanımdan ayrı bir teorik varsayım dizisi olarak betimlenmesinin daha iyi olacağını savunuyorum.

İkinci kısımda, araştırma için bir temel tanım seçerek onun üstü kapalı varsayımlarından bazılarını açığa çıkarıyorum. Daha sonra, dünya politikasına dair sayısal tartışmalarda empirik araştırmacıların savaşın temel tanımı olarak kullandığı operasyonel bir tanım belirliyorum ve onun üstü kapalı varsayımlarını analiz ediyorum.¹ Üçüncü kısımda, uluslararası ilişkiler düşünce tarihinden ve diğer disiplinlerin savaş çalışmalarından

1 Operasyonel tanım, gözlemlerin (veya laboratuvaradaki prosedürlerin) kavrama dair bir örnek (veya gösterge) olarak alacağı şeyleri belirterek kavramın empiric göndermelerini ifade eden tanımdır.

çıkartılabilecek önemli bazı teorik tanımları analiz ederek savaşa dair çeşitli kavramsallaştırmaları gözden geçirip değerlendirmeye başlıyorum. Bunlar içerisinde, savaşa dair ham bir kavramsallaştırma teşkil eden bir dizi düşünceyi seçiyorum. Son kısımda, savaşı anlama çabam açısından en yararlı bulduğum ve buradaki analize temel ve perspektif sağlayan ana teorik varsayımları, bu kavramsallaştırmalardan çıkarıyorum.

Savaşın nasıl tanımlanması *gerektiğine* ve hatta kavramsallaştırılmasına dair genel soruna fazla önem verilmemiş olması şaşırtıcıdır. Akademisyenlerin çoğu, biraz değiştirilmiş gündelik veya sıradan tanımlarla çalışmaya razı görünür, çünkü “savaşın ne olduğunu herkes bilir,” ki bu, savaş hakkında teorik olarak önemli hiçbir şey bilmediğimizin açık işaretidir.² Bununla birlikte sıradan tanımlar, üzerlerinde küçük değişiklikler yapılabirli koşullara bağlandığında üç yararlı işlevi yerine getirir. İlk olarak, olgunun neyi içerip neyi dışlayacağını belirleyen bir “tanım kriteri” sunarak araştırmanın gözlemsel alanının sınırını çizer (Frohock, 1974: 5660). İkinci olarak, sözcüğün aynı şeyi ifade etmesini sağlayacak şekilde en azından bir derece kullanım tutarlılığı sağlar. Gündelik dilin yerleşik ve yaşayan bir dil olması nedeniyle sözcüklerin çoğunun birden fazla anlamı vardır ve analizi yapan kişi, kavramın hangi anlamda kullanıldığı konusunda koşul koymakta başarısız olursa bu durum belirsizliğe yol açarak kavramsal titizliğin kaybedilmesine neden olabilir. Üçüncü olarak sıradan tanımlar, çalışmaya başlamamıza yardımcı olur; konu hakkında birbirimizle konuşmamızı, soruşturmamızı, çalışmamızı ve görmemizi sağlar.

Bu sonuncu işlev, sözcük ve kavramları oldukça önemli hale getirir, dolayısıyla dünyanın nasıl tanımlanması *gerektiği* konusundaki akademik kararlar, ilk başta anlaşıldığından çok daha karmaşıktır. Çok sayıda analitik düşünürün dikkat çektiği gibi, bir şeyi ifade edecek sözcüğümüz yoksa, o olguyu görmemiz ve dolayısıyla onun önemi ve diğer olgularla bağlantısından haberdar olmamız zordur. Gerçekten de sözcük olmadan, elimizdeki şeyin tek bir olgu mu olduğunu yoksa çok sayıda olgudan mı oluştuğunu anlamakta zorlanırsınız (Hanson, 1965: 1. Bölüm). Şeyleri daha önce hiç görmediğimiz biçimde görmemize olanak sağlayacak yeni bir sözcük icat etmek, bir entelektüel veya bilim insanının yapabileceği önemli bir katkıdır. Darwin’in evrim ve doğal ayıklanma kavramları, Freud’un bilinçaltı ve baskılama kavramsallaştırmaları, Marx’ın sömürü fikri, hepsi, bu çığır açan düşünürlerin başka hiç kimsenin gerçekte görmediği şeyleri görmek ve anlatmak için icat ettikleri sözcüklerdi. Bu sözcükler bir kez dile getirildik-

2 Modern bilimlerle ilişkilendirilen daha teknik ve koşullutanımlarla standart sözlük tanımını yansıtan sıradan tanımları birbirinden ayırtmak mümkündür; bkz. Shapiro (1981: 61).

ten ve kullanıldıktan sonra, daha önceleri yalnızca belli belirsiz algıladığımız şeyleri anlamaya başladık. Bunu yaptıktan sonra dünyamız (bildiğimiz olgu) değişti.

Kavramlar, algıladığımız dünya üzerinde bu yolla derin bir etki yapar. Bilimin ümidi, nedensel açıdan önemli şeyleri aydınlatan ve önemsiz olanları örten kavramlar formüle edebilmektir. Bilim tarihi, ilişkileri netleştirmekten çok çarpıttığı için reddedilen kavramların tarihidir. Bununla birlikte, kavramlar bilimsel olarak işe yarıyor gibi görünse bile, kavramın bazı yönlerinin diğerlerinden daha aydınlatıcı olduğu varsayılabilir.

Bilim ve bilgi, kısmen kavramsal değişikliklerle ilerlediği için tanımın en önemli amacı, önemli bir kırılma yaratacak bir kavramsallaştırma ortaya koymaktır. Ancak gündelik tanımların bilimsel analizden çok kültürel deneyimden elde ediliyor olması nedeniyle kavramların bu amaca erişme olasılığı oldukça düşüktür. Gerçekten yararlı bilimsel bir kavram formüle edebilmek için konu hakkında bazı şeyleri bilmek, ama konu hakkında önemli şeyleri bilmek için de onun yeterince kavramsallaştırılmış olması gerektiği için, bu, sorunlu bir durum yaratır. Bilimsel araştırma çalışmaları, sorgulama ilerledikçe kavramları değiştirerek bu sorunlu durumu aşmaya çalışır. En yeterli bilimsel kavramlar, genellikle araştırmanın başında var olmayan ancak tam olarak geliştirilmiş teori ve araştırma programlarının ürünleridir.

Bilim tarihi, kavramsallaştırma işinin ciddiye alınması gerektiğini ancak hiçbir kavramın çok erkenden ve çok ciddiye alınmaması gerektiğini göstermektedir. Kavram oluşturma işinin en önemli yönünün, teorik ve nedensel olarak önemli şeyleri aydınlatan bir kavramsallaştırma geliştirmek olması ve bunu bilebilmenin tek yolunun da kavramın bilimsel testleri geçen hipotezler üretmesi olması nedeniyle, savaşa dair bir başlangıç tanımının kabulüne dair en önemli ölçüt, araştırmanın başlamasına olanak tanımasıdır. Fukui ve Turton'un (1979: 3, Ferguson, 1984: 4'te atıf yapılan) vurguladığı gibi, savaşa dair herhangi bir empirik çalışma açısından "sözcüğün tanımlanmasına değil olgunun incelenmesine" odaklanılmalıdır. Bir temel tanım benimsendikten sonra bu tanım, yönlendirici bulgular üreten bir yöne doğru araştırmayı ilerletmelidir. Bu bulgular üretilmiyorsa, bu, tanımın hatalı olduğuna dair bir gösterge olabilir, çünkü tanım, onun seçilme amacına hizmet etmemektedir. Bir araştırma programı geçersiz bulgular üretiyorsa, hatanın zayıf kavramsallaştırmadan kaynaklanma olasılığı yüksektir. Çok zayıf kavramsallaştırmalar, başarısızlık ve hayal kırıklığına neden olabilir.

Bu tartışma, Plato'nun Adalet için aradığı türden mutlak ve metafizik gerçekleri yansıtan *gerçek* bir tanımın olmadığı varsayımına dayanır. Bu-

nun yerine, Plato'nun mağarasında kalmaya devam ederek yalnızca *koşullu* tanımlar ve araştırmaya çabaladığımız şeyi tartışmalı bir biçimde sınırlandıran temel tanımlar geliştirebiliriz. Temelde bir süreç olması nedeniyle bilim, herhangi bir koşullu tanımın, bir konunun özünü tüm zamanlar için tam olarak yansıtan gerçek bir tanıma dönüşmesi beklentisi içerisinde değildir. Ancak tanımlarının metafiziksel gerçekleri yansıtmamasını beklemediği halde, “modern” bilimin en kullanışlı kavramlarıyla “nedensel gerçekler”i yansıtmaya çalıştığı da açıktır.

Bilim insanları, kavramlarının bunu başarıp başarmadığını ve kavramsallaştırmalar yoluyla dayattıklarımız dışında doğada “nedensel gerçekler” olup olmadığını bilemez. Bu uyarıya rağmen, bilim ve bilginin, yalnızca zihinsel süreçleri yansıtmadığı ve önemli bulgular ortaya koyan kavramların, olgu (ya da doğa) hakkında bir şeyleri yakaladığı varsayımıyla ilerlediği görülmektedir. Bilimin karşılaştığı tek nihai test, tarihin belirli bir döneminde geniş bir araştırma alanı üzerinde kontrolü ele geçiren uygulamalarının insanlara fiziksel dünyaları üzerinde kontrol ve manipülasyon olanağı sunan cevaplar sağlama konusunda başarılı olmasının, dünyayı gerçekten anlamak olduğu düşüncesidir. Açıkçası, savaşa dair bilimsel araştırma vaa-dinin bir kısmı, bu tür bir manipülasyon ve kontrol beklentisidir.

Verimli ve politik açıdan anlamlı bir araştırmayı ortaya çıkaracak kavramsallaştırma nasıl yapılabilir? Bu sorunun kolay bir cevabı yok, ama tümevarım yönelimli araştırmacıların bile her iddiayı test etmedikleri açıktır. Bunun yerine, hangisinin anlamlı olduğunu görmek ve gelecek vadeden kavramları daha titiz bir şekilde işleyip yeniden formüle etmek için düşünceleri akıl yoluyla elden geçirirler. Her tanımın yalnızca belirli unsurlara odaklanması nedeniyle, bir kavramın ilginç bir araştırma ortaya koyup koymayacağını belirlemenin bir yolu da, onun üstü kapalı olarak yaptığı teorik varsayımları açığa çıkarmak ve bu varsayımların inandırıcılık derecesini incelemektir.

“Pozitivist” bilim yorumlarını eleştirenlerin ileri sürdüğü gibi bu betimlemenin sorunu, tanımları seçme sürecini, olduğundan çok daha basit göstermesi ve tuzaklarla dolu olmasıdır. Bu betimleme, tanımlar ve dilin, yalnızca bilimsel gerçeklik arayışı olmadığı ve her kültür içerisinde çeşitli roller oynadığı gerçeğini göz ardı eder. Özellikle de tanımların, yalnızca olguyu tartışmak için bir araç sunmadığı ve aynı zamanda onu yarattığı kabul edilmelidir (bkz. Shapiro, 1981: 5, 20-21). Dilin oluşturu-cu işlevinin toplumsal araştırmayı nasıl etkilediği ve entelektüel söylemin de dili nasıl etkilediğinin anlaşılması önemlidir.

Oluşturucu işlev gören tanımlar, genellikle bir kurum ve onun uygulamalarıyla ilişkili olduğundan *kurumsal tanımlar* olarak adlandırılabilir. Bu tür tanımlar, hangi uygulamaların kurum (bir dizi uygulama) oluşturduğu ve hangilerinin oluşturmadığının sınırlarını çizerek toplumsal bir kurum yaratır. Bu yolla, belirli bir eylemin ortaya çıkmasına yardımcı olarak daha sonrasında onu kontrol etmeye çalışırlar. Oyunun (satranç, beysbol) kural-ları veya ahlaki davranış ya da geleneklerin (söz vermek gibi) tanımları, satranç oynamak veya söz vermenin anlamını tanımlayarak, o eylem için bir tür oluşturucu yapı ortaya koyması anlamında kurumsal tanımlardır.³ Bu tanımlayıcı yapı, kurumun uygulamalarını başka eylem veya kurumların uygulamalarından ayırt ederek kurumun “saf” haliyle korunmasına hizmet eder. Dilin “oluşturucu” işlevi, genellikle o kültürün hâkim entelektüel moduna bağlı olarak akademik, dinsel, siyasal, büyü, hukuksal ve/veya bilimsel olabilecek entelektüel analizlerle yerine getirilir.

İncelenen olgunun kabul gören *kurumsal tanımlarının* varlığı, yalnızca onun “objektif” analizini engellemekle kalmaz, araştırmayı, araştırmacının tam olarak farkına varmadığı yönlerde iterek onu bir “çerçeve”ye sokar. Örneğin Grotius, savaşı, rakip silahlı kuvvetlerin gösterebilecekleri davranışları düzenleyen ve yasal açıdan eşitler arasında ilan edilmiş hukuki bir durum olarak tanımlamıştır (bkz. Wright, 1965: 9-10). Normal uluslararası hukuku bir kenara bıraktığı ve ilişkilerin artık savaşla ilgili özel bir yasalar dizisiyle yürütüleceğini bildirdiği için savaşın ilanı önemlidir. Grotius, sadece tarihsel olarak yaşadığı dönemde görüldüğü biçimiyle savaşa dair bir tanım yapmamış, aynı zamanda savaş kurumunu tanımlamıştır; savaşı, on yedinci yüzyılın başlarındaki uluslararası hukukun mevcut sistemi (ve küresel kültürü) içerisinde kurumsal bir olgu olarak tanımlamıştır.

Onun tanımı, tanımların yalnızca olguları gözler önüne sermediğini, aynı zamanda oluşturduğunu göstermektedir. Ancak, Grotius’un hiç yoktan başlamadığı da açıktır; devam etmekte olan bir eylemi miras alarak bu ham olguyu şekillendirerek bir ideale uydurmaya çalışmaktadır. Bu ideal tür, eğer Grotius’un analizi gibi yeterince kabul görürse, bağımsız olarak kendi varlığını sürdürür. Uygulamada nadiren erişilebilmesine rağmen eylemin bu ideal türü, tarihsel olayları tanımsal reçeteye uyması için sürekli şekillendirmeye çalışan bir yaratıcı gibi davranır. Bu durum nedeniyle savaşa dair yeni bir tanım veya kavramın, haklı savaş geleneği ve Machiavelli’nin farklı biçimlerde yapmaya çalıştıkları gibi, savaş kurumunu şekillendirerek savaş eylemlerini değiştirme olasılık veya tehlikesi (bakış

3 Kurumsal tanımlar olarak tanımladığım şeyler, genellikle ham gerçeklerden ziyade kurumsal olgular olarak tartışılmaktadır. Bkz. Frohock (1974: 26-27) ve Searle (1969).

açısında bağlı olarak) hep vardır. Bunun olabileceğine dair en açık kanıt, kullandığı uluslararası hukuk kurumunun modasının geçmiş olması nedeniyle Grotius'un ki gibi yasal tanımlarda görülebilir. Buradaki hukuk kurumunun yerine, daha belirsiz ve daha gayri-resmi, ama savaşın ayaklanma, devrim ve sıradan şiddetten kolayca ayırt edilmesinden görülebileceği gibi yine de tanımsal işlevi yerine getiren kurumlar gelmiştir.

Dilin oluşturuşu işlevi açısından bakıldığında, savaş olarak değerlendirilen şey tarihin bir ürünüdür – inançlar, formel ve informel yasalar ile belirli bir dönemin gelenekleridir. Bu durum, savaşın belirli eylemleri olarak onu bir şeye dönüştüren bir kurum tarafından yaratılan bir olgu ve toplumsal icat olduğuna dikkat çeker. Savaşın tanımı, kavga etmek ve öldürmek eylemlerinin isme dönüşme ve eylemlerin kurumsal olgular haline gelme süreçlerini yansıtır. Bu süreçte bu eylem değişir ve kontrol edilir. Ham eylem, o eylem hakkındaki hâkim fikir ve düşünceler (bunların kendisi de ilişkiden öğrenilerek çıkarılan sonuçlardır) tarafından kontrol edilir. Bu fikirler, bir hedef, amaç, strateji ve ritüeller (ilan, teslim, tutsaklara yapılan muamele, diplomatik müzakere görgü kuralları gibi) atfederek ham eyleme, ki burada savaş, bazı nitelikleri ekleme veya ondan çıkarmaya çalışır. Fakat bu kurumsal fikirler, ham eylemin bizatihi kendisiyle ve bireysel katılımcıların ideali yansıtmayabilecek fikirleriyle sürekli yüzleşmek zorundadır.

Savaş olgusu açısından ideallerden sapma, büyük olasılıkla savaş kazanma girişimlerinden kaynaklanır. Bu tür “yenilikler” genellikle ahlak-dışı ve yasadışı olarak görülür. Bunlar, kısıtlamasız denizaltı savaşı ve sivillerin bombalanması gibi eylemleri içerir. Bunlar başarılı olursa, seçilirler ve kurum kendisini bunlara adapte eder. Zaman zaman savaşın bazı biçimleri yaygın geleneklerden o kadar farklılaşır ki, bunlar için *savaş* terimi kullanılmaz. Bu çatışma biçimleri, savaş tanımının kavramsal sınırlarının ötesine geçer. Bu olduğunda, tanımların yalnızca “gerçek” olanı yansıtmadığı ama aynı zamanda yaratılmasına ve ona belirli bir meşruiyet verilmesine yardımcı olduğuna dair iyi bir örnek elde ederiz. Günümüzde bunun en açık görüldüğü örnek, gözlemsel alanın bilimsel çerçevesinden ziyade son dönem tarihsel uygulamalara uygunluk ve meşruiyet sorunları tarafından motive edilen ve temelde siyasal nitelikte olan bir ayrıma rağmen, savaştan bir ölçüde ayrı görülen terörizm kavramıdır.

Bu analiz, çoğu terimin tanımının bilimsel bir gerçeklik arayışından doğmadığını göstermelidir. Tanımın tarihi, bir kültür veya söylemin eldeki ham materyal çerçevesinde yarattığı dünya görüşünün tarihidir. Kendi dünyamızı kendimiz yarattığımız ve bunu yapış biçimimiz davranışlarımızı

etkilediği için, dünyayı olduğu gibi gösteren bir kavrama sahip olmak her zaman zordur. Kavramlar, her zaman gerçeği yansıtmaz ya da yakalayamaz ama gerçeği yaratmamıza yardımcı olur. Bu süreçte, şekillendirdikleri dünyanın farklı yönlerini çarpıtır veya aydınlatırlar. Bu yolla, tanımın tarihi, ham eylemin belirli bir dönemde veya belirli bir kültür tarafından en önemli görülen bu yönlerine dair ipuçları verebilir, fakat kültürel önem, bilimsel anlayış için bir anahtar olmak zorunda değildir.

Bir olgunun nasıl kavramsallaştırılması gerektiği konusu, bilim ve diğer söylemler arasında bir tartışma konusu olabilir. Belirli bir kavram veya tanımın bir döneme veya araştırmaya hâkim olma nedeni, bilimsel araştırma açısından yetki alanıyla ilgili bir sorun yaratır. Bilimsel kavram oluşturma konusundaki modern ilkeler (bkz. Hempel, 1952), tanım veya kavramsallaştırmanın kullanılabilirliğini, tamamen empirik olgunun açıklanması temelinde değerlendirmeye çalışır. Bununla birlikte kavram ve tanımların açıklama yeteneği dışında amaç ve sonuçları da vardır. Kavramlar, dinsel, metafiziksel, ahlaki veya kültürel kullanımlara da sahip olabilir. Açıklamalara, yalnızca “bilimsel açıdan doğru” oldukları için değil, dünyayla barışık olmak, uygun şekilde yaşamak, dünyada bulunmamızın metafizik özünü yakalayabilmek ya da bir grup veya “toplum”un siyasi ve ekonomik çıkarlarını tatmin etmek için de inanılabilir.

Siyaset tartışmalarıyla ilgili sorunlardan biri de, herkesin temel amacının “bilimsel doğru” arayışı içinde olmaması, yani bir başka deyişle Doğru ile anlatılan şeyin bir tartışma ve münakaşa konusu olmasıdır. Bilim, bir şeyi gerçekten bilip bilmediğimizin, insanların inanmak için kullandığı ölçütlere, en azından kısmen dayanması gerektiğini savunmak ister. Eğer bazı insanlar kendi kişisel veya siyasi çıkarlarına olduğu veya sırf bunu istedikleri için o şeylere inanıyorsa, bu onları “doğru” (ya da ille de yanlış) yapmaz. Fakat, bilimsel düşünceye karşı çıkanların bile bu görüşü kabul etmesine rağmen, sorunu böyle bir çerçeveye oturtmak, ifade ve inançların kabulüne dair temel veya tek dayanağın neden bilimsel (empirik) doğrular olması gerektiğine dair daha temel bir sorunu göz ardı eder. Bu soru sorulduktan sonra, bilimin kendisinin, belirli alanlardaki dil ve inançların kontrolü konusunda diğer kurumlar ve onların söylemleriyle rekabet eden kurumsal bir söylem olarak görülmesi gerektiği ortaya çıkar.

Faucault'nun (1972; 1980: 112-14, 131-33) modern bilimin analizinde önerdiği ana görüş budur. Faucault (1980) ve Shapiro (1981) gibi “post-modern” eleştirmenler, bilimin safiyane bir biçimde “objektif” olarak ifade ettiği açıklamaları reddetme konusunda oldukça yol aldı. Fakat bilimsel söylemin inançların kontrolü konusunda sırf diğer söylemlerle rekabet ha-

linde görülmesi, empirik gözlem (kavram oluşturma gibi) ve açıklama konularında doğruya dair bilimsel kriterlerin diğer kriterlere tercih edilmesi için iyi gerekçeler (hem epistemolojik hem de pratik) olmadığı anlamına gelmez.

Bilimsel bir kavramın inşacı bir işlev yerine getirmesine ve dolayısıyla bir kurum olarak savaş uygulamasını etkilemesine izin verilip verilmeyeceği konusu şimdilik bir kenara bırakılmalıdır. Savaş ve barış konusundaki empirik çalışmalar yeterli bir bilimsel kavram üretene kadar sorunun tartışmalı olduğunu söylemekle yetinelim. Bu süreçte savaşa dair farklı kavramların savaş eylemlerini etkileyebileceğinin fark edilmesi, savaşın farklı kavramlarına dair analizlerin, savaşın doğasına ve nasıl değiştiğine ilişkin düşünceler üretebileceğini göstermektedir.

Tanımın doğasına ilişkin bu tartışma, tanımlama eyleminden kaynaklanan tüm soruları yanıtlamamış olsa da, savaş gibi önemli bir toplumsal olgunun tanımlanması görevini oldukça sorunlu hale getirebilecek tanımların kabul edilmesinin teorik olmayan varsayım ve sonuçlar içerdiğini ortaya çıkarmıştır. Özellikle de büyük ölçüde teorik görünen ve daha önceden kabul edilmiş tanımların kullanılması, araştırma programını, tamamen bilimsel bir perspektifin izin vermeyeceği yönlere itebilecek tarihsel kurumsal mirasların bilinçsiz kabulüne yol açabilir. Çok sayıda test edilmemiş varsayımı, verimli bir araştırma için çok dar ve çarpıtılmış bir empirik alan üretebileceği için tanıma katmayarak araştırmanın başlangıç aşamasında bu sorundan kurtulunabilir. Bunun yerine, olguya dair daha kapsamlı bir kavramsallaştırma oluşturmak amacıyla, hem araştırma ve teori inşasına rehberlik eden hem de onu değiştiren çok sayıda kullanışlı varsayım, yardımcı hipotezler olarak kullanılabilir. Böylece empirik alanın belirlenmesi konusunda başlangıçtaki temel tanım istikrarını korur ve teorik girişimin tamamının yükünü çekmek zorunda kalmaz. Farklı kavramsallaştırmalara uyum sağlayabilecek ve aynı zamanda sıradan tanımların ana işlevlerinden ikisini – empirik alanın sınırının çizilmesi ve kullanım tutarlılığı- karşılayacak bir temel tanım seçerek işe başlayacağım.

Savaşın Tanımı

Savaşın gündelik tanımından temel bir akademik tanıma geçişin belki de en iyi yolu, hangi olguların savaş hakkında bilgi edinmek için araştırılmasının en yararlı olduğu ve hangi olguların bu çabayı ana odağından saptırarak çok dağınık hale getirebileceğini düşünmeye çalışmaktır. Akla

ilk gelenler, dünya savaşları, tarihe yön veren uzun ve büyük çatışmalar ile Fransa-Prusya Savaşı gibi daha sınırlı çok sayıda devletler-arası savaşlardır. Her çalışma, kesinlikle bu tür savaşları içermelidir ve Webster's Dictionary, "devletler veya uluslar arasında genellikle açık ve ilan edilmiş silahlı çatışmalar" olarak tanımladığı şeyle savaşı kastetmektedir.

"İlkel" kabileler arasındaki çarpışmalar ve sınır çatışmaları burada ne-reye oturuyor? Bunlar da savaş mıdır? Devlet savaşlarıyla ilişkili özellikleri olan örgütlü ve bir lider otoritesi altında yürütülmektedirler, ama bazı araştırmacılara göre bu çarpışmalar çok küçük (verilen kayıplar anlamında) veya araştırmak için çok kısa sürelidir. Kimileri de, tamamen farklı bir insani olgu olarak gördükleri ve savaşlar (devletler-arası) hakkında bize çok az şey anlattıkları için bu tür çarpışmaları araştırmak istemez.

Ya toplumlar arasında değil de aynı toplumun içerisinde gerçekleşen devrimler ve iç savaşlar gibi şiddet eylemleri? Burada savaşın ne olduğunu belirlemek için yapılması gereken ayırım, neyin bir toplum veya devletin *içerisinde* olduğu ile bu kritik ayırımın *olmaması* arasında mıdır? Eğer öyleyse, tarihin en uzun ve en kanlı siyasal şiddet olaylarından bazıları dışarıda kalacaktır. Bunu yapmanın teorik gerekçeleri ve araştırma açısından sonuçları nelerdir?

Kişiler arasındaki şiddetle ilgili ne söylenebilir? Savaş, bu tür eylemlerden temel olarak farklı mı veya insanların uyguladığı şiddetin yalnızca özel bir türü müdür? Düello ya da kan davası gibi örgütlü şiddet eylemleri nerede durur, bunlar da savaş mıdır? Şiddetin kendisine ne diyeceğiz? İnsanların uyguladığı şiddetle hayvan saldırganlığı benzer midir? Karıncaların toprak ve bununla bağlantılı olarak yiyecek için yaptığı kavgalar, insanların savaşlarından farklı mıdır? Savaşta ölüm olmak zorunda mıdır yoksa kimse öldürülmediyse buna hala savaş diyebilir miyiz? Tavırlar, savaşta ne kadar önemlidir? Soğuk Savaş'a, aşırı düşmanlık nedeniyle mi savaş diyoruz? Uzun süreli sınır uzlaşmazlığı yaşayan ve yalnızca arada sırada çatışıp birkaç kayıp veren iki devlet birbiriyle savaşmakta mıdır?

Bu tür sorular, özellikle laf ebeleri tarafından sorulduğunda sinir bozucu olabilir. Ancak bu soruların yanıtlanması, bu uzun listenin ima ettiğinden çok daha basittir. İki şeyi akılda tutmak gerekir. İlk ve en önemlisi, neyin savaş ya da savaşın özel bir türü olup olmadığı, aynı unsurların bu olguya neden olup olmadığı düşüncesine bağlı olarak kararlaştırılır. Bir keresinde, savaşların sayısı kadar savaş nedeni olduğunu belki de şaka yollu olarak savunan bir tarihçiyle tanıştım. Ona göre, genel bir toplumsal olgu olarak savaş yoktu. Hepsine aynı unsurların yol açtığını düşünüyorsak, çete savaşları, karıncalar arasındaki savaşlar ve İkinci Dünya Savaşı savaş olarak ele alınabilir.

Genellikle böyle düşünmediğimiz ya da en azından araştırmaya böyle bir varsayım ile başlamanın pek yararlı olmadığını düşündüğümüz için bunlar, savaş olarak adlandırmayı seçtiğimiz olaylar kategorisinin bir parçası olarak alınmaz. Ancak devletler-arası savaşlarla gerçekten aynı nedenlere sahip olabilecek iç savaşlar, sınır çatışmaları ya da “ilkel savaşlar” için durum aynı değildir. Diğer taraftan devrimler, özellikle nispi mahrumiyeti vurgulayan (Gurr, 1970) ve devletler arasındaki savaşlara uygulanamayacağı düşünülen devrim teorileri nedeniyle ayrı bir olgu olarak görülür. Bu durum, bilimde, açıklamak için ayrı bir teoriye ihtiyaç olup olmadığına bakarak, bir şeyin o olgunun parçası olup olmadığına kararlaştırıldığı fikrini ön plana çıkarır.

İkincisi, bir şeyi savaş olarak ele almasak bile, onu araştırmak, savaşın nedenleri konusunda bize değerli katkılar yapmayacağı anlamına gelmez. Kişiler arası şiddet, hayvan saldırganlığı ve hatta işçi grevleri, savaşla ilişkili psikolojik, biyolojik ve siyasal dinamikler hakkında bize bir şeyler söyleyebilir. Savaşla ilişkili görünen olguları araştırmak, savaşın farklı boyutlarına ışık tutabilir. Örneğin hayvan saldırganlığının araştırılması, savaşla ilgili ülkesellik ve diğer çevresel unsurları anlamamıza yardımcı olabilir. Aile içi şiddetin araştırılması, düşmanlık ve çaresizliğin savaş öncesinde oynadığı rol hakkında yeni fikirler üretebilir. Çete savaşları ve işçi grevleri, bize savaşın bir güç aracı olmasıyla ilgili bir şeyler söyleyebilir. Kişiler arasındaki şiddetin araştırılması, savaşta psikolojik unsurlar ile duygu ve motivasyonun rolünü aydınlayabilir. “İlkel” savaşların incelenmesi, tarih ve kültürden bağımsız olarak insanlık durumunun temeli olabilecek ve modern kompleks toplumlar öncesinde savaşla ilişkili unsurların anlaşılmasında bize yardımcı olabilir.

Sonuçta bilim, hem bazı şiddet olaylarını diğerlerinden köklü bir biçimde ayıran şeyin ne olduğunu açıklayabilir ve hem de eğer aralarında bir bağ varsa bunlar arasındaki ilişki ve bağlantıları anlayabilir. Hangi perspektifin doğru olduğu önceden bilinemez. Bu farklı perspektiflerin bilimsel faydası, ancak bunların doğru ve açıklama gücü yüksek bir teori oluşumuna giden verimli bir araştırma programı ortaya koyabilme yeteneği ışığında değerlendirilebilir. Bu anlamda, siyaset bilimi, sosyoloji, psikoloji, sosyal psikoloji, antropoloji, hayvan davranışı, tarih ve coğrafya içerisinde savaşa dair farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına yol açan disiplinler arasındaki görev paylaşımı, sosyal bilimlerin araştırma iddiasının yaygınlaşması açısından kullanışlı bir yöntemdir.

Farklı disiplinlerin ilgisi ve bu çeşitlilik temelinde ortak bir temel tanım bulmak çok zor ve teorik bir tanım üzerinde uzlaşmaya varmak neredeyse imkânsızdır. Bununla birlikte, daha geleneksel tanımların gözden geçirilmesiyle birlikte, tek bir tanımın bütün disiplinler için kabul edilebilir olmamasına rağmen,

men, birden fazla disiplinin kabul edebileceği bazı tanımlar olduğu görülür. Beklendiği gibi bu tanımlar daha açık ve daha az teoriktir. Bu araştırmanın amacına yönelik olarak kullanılacak tanım, Hedley Bull'un (1977: 184) önerdiği tanımdır: "Savaş, siyasal birimlerin birbirlerine karşı uyguladığı organize şiddettir."

Bu tanım hakkında ileri sürülebilecek ilk çekince, tanımlanmamış *şiddet* teriminin kullanımınıdır. Fiziksel eylem yoluyla verilen doğrudan zarar olarak yapılabilecek dar bir tanım bile (maddi zarar, psikolojik baskı veya yapısal koşullar aracılığıyla neden olunan zarar gibi daha geniş tanımların (bkz. Galtung ve Hoivik, 1971) aksine), Hedley Bull'un kastettiğinden çok daha geniştir. Savaşın, yalnızca zarar vermek değil, başka bir grubun üyelerinin öldürülmesini amaçlayan organize bir şiddet içermek zorunda olduğu izlenimi doğar, aksi takdirde savaş daha çok *zorlamaya* benzer. Fakat bu çekince, özgün kişisel tanımımı vererek savaşın anlamına yenilerini eklemeye yönelecek kadar karmaşık değildir.

Bull'un tanımının genel avantajları, onun rakiplerinden birini inceleyerek hemen görülebilir. Örneğin Malinowski'nin (1968: 247, Levy, 1983: 50'de de atfı yapılan) yaygın bir biçimde kullanılan "iki bağımsız siyasal birim arasında organize askeri güç kullanarak kabile veya ulusal politikaları izlerken yaşanan silahlı rekabet" şeklindeki antropolojik savaş tanımı, Bull'un tanımında olmayan bazı kusurlardan etkilenmiştir. Malinowski'nin *bağımsız* siyasal birimlere yaptığı vurgu, sömürgecilik karşıtı özgürlük savaşlarının da Türklerin Ermenileri katletmesi gibi yerli grupların katledilmesinin de savaş olarak görülmeceği anlamına gelir. Benzer şekilde, savaşın amaçlarının kabilesel veya ulusal politikayla sınırlandırılmasına veya savaşa başka bir nedenle (bilinçli olmayanlar da dâhil) değil de politika nedeniyle başvurulduğu olgusuna da itiraz edilebilir.

Bu itirazları, temel tanımların karşılaştığı sorunlara örnek olarak sunuyorum. Bu tanımları sistematik olarak inceleyerek ve neden diğerlerini değil de Bull'un tanımını tercih ettiğimi göstererek pek bir kazanım elde edilemeyeceği için, bu tanımını neden seçtiğim üzerinde durmayacağım. Bull'un tanımını üç nedenle yararlı buluyorum. Savaşı devletler-arası savaşla sınırlandırmıyor ve bu yüzden siyaset bilimi, tarih, antropoloji, sosyoloji ile sosyal psikoloji ve coğrafyanın bazı yönlerine uyum sağlayabilecek genişlikte... İkincisi, tartışmalı veya büyük bir teorik perspektifi dayatacak terimler içermiyor. Üçüncüsü, içerdiği "örgütlü" teorik ana kavramını özellikle kullanışlı buluyorum.

Bir tanımın, konu üzerinde hiçbir perspektif dayatmaması analitik açıdan imkânsız olduğu için Bull'un tanımını açıklığa kavuşturmak önemli. Bull'un tanımındaki en açık varsayım, savaşın kolektif şiddet içerdiği ve

basit bir *çatışma* olmadığıdır. Bull'un şiddete odaklanması, savaş ve çatışmanın eş anlamlı olmadığını netleştirmesi açısından önemlidir. Çatışma, çok geniş ve biraz da belirsiz bir terimdir. Siyasal aktörler arasında hiçbir zaman sürekli bir çıkar uyumu olamayacağı için çatışmanın yaygın ve kaçınılmaz olduğu düşüncesi, E. H. Carr'ın (1939 [1964 ed.: 42-44]) yaptığı gibi kolaylıkla ileri sürülebilir. Böyle bir çıkar çatışmasının gerçekliğine rağmen tarihsel kayıtlara bakıldığında, tüm çatışmaların savaşla sonuçlanmadığı açıktır. Aslında çoğu ulus-devletin tarihinde savaş nispeten sık rastlanmayan bir durumdur; Small ve Singer (1982: 78) 1816'dan 1980'e kadar yalnızca 118 savaş olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, çatışmaların savaşla sonuçlanmayan çok büyük bir çoğunluğuyla savaşa giden az sayıda çatışmayı birbirinden ayıran ve çatışma ve savaşın nedenlerinin aynı olmadığını gösteren bazı şeyler olmalıdır.

Tanımdaki bir diğer önemli varsayım da, savaşın *organize şiddet* olduğudur. Bunun üç anlamı vardır. Birincisi, savaşın, kural ve gelenekleri olan düzene dayalı bir eylem olmasıdır. Bu durum, savaş algılarının savaş uygulamalarını nasıl etkilediğini incelemeyi teşvik eder. İkincisi, savaşın rastgele bir şiddet değil, odaklı ve yönlendirilmiş olmasıdır. Genel etkisi ne kadar irrasyonel ya da mevcut muharebeler ne kadar kaotik olursa olsun onu başlatan bir rasyonel amaç olduğunu gösterir. Üçüncüsü, bireysel değil kolektif ve toplumsal olması anlamında organize edilmiştir. Bu, kişisel uzlaşmazlık yaşayan bireyler arasındaki kişiler arası bir şiddet eylemi değildir. Gerçekten de, savaş hakkındaki teorik açıdan ilginç şeylerden biri de, savaşın genellikle birbirlerini tanımayan ve aralarında savaşı yönetenlerin tanımladığı dışında kişisel bir uzlaşmazlık ya da nefret bulunmayan insanlar tarafından yürütülmesidir.

Hedley Bull'un tanımındaki bir sonraki önemli varsayım, savaşın siyasal birimlerce yapıldığıdır. Bu da yine savaşın kolektif yönünü vurgular, ama bu şiddet, her kolektif aktör arasında değil, özellikle siyasal örgütler arasındadır. Ekonomik örgütler savaş yapmaz, başka yollarla rekabet yürütür. Soyguncular ve kurbanları da genelde savaşa girişmez ve başka şekilde mücadele ederler ve amaç genellikle öldürmek değildir. Siyasette yapılanlar ve yerine getirilen işlevler hakkındaki bazı şeyler, siyaseti diğer etkinliklere göre daha şiddet eğilimli yapmaktadır. Bunun tam olarak ne olduğu bu tanım tarafından belirtilmemiştir.⁴

4 Bu şey her neyse, siyasal örgütler gibi belirli koşullar altında savaş eğilimi taşıyan dinsel örgütleri de etkilediği görülüyor. Ekonomik mübadeleleri, savaşın yerine koyulan bir eylem olarak değerlendiren antropoloji literatürüne dair bir değerlendirme için bkz. Ferguson (1984: 17-18)

Son olarak, diğer önemli tanımların aksine bu tanım, amaca yönelik bir araç olarak siyasal birimlere ve yalnızca bu birimlerin üyelerine yöneltilmiş olması dışında şiddetin amaç ve hedefinin ne olduğunu belirtmemektedir. Malinowski'nin aksine Bull, savaşın kabilesel veya ulusal bir politikaya yönelik olarak tanımlamaz. Savaşın, aksi takdirde elde edilemeyecek belirli bir amaca ulaşmak için spesifik bir araç olduğunu söylemez. Savaşın gerçekten bunu yapıp yapmadığı, tanım değil, empirik araştırma konusudur.

Bu araştırmanın temel tanımının varsayımlarının bir taslağını çıkarmak yararlı olsa da, uluslararası ilişkiler alanındaki araştırmalara yol gösteren bu temel savaş tanımının bilincinde olmak daha da önemlidir. Bu kitapta tartışılan araştırmaların çoğu açısından savaşa dair temel tanımlar, savaşa dair bilimsel veri toplayanların operasyonel tanımlarıdır. Savaş Korelasyonları projesi, savaş hakkındaki en ayrıntılı ve etkili sayısal veri dizisini bize sağlamıştır ve onun operasyonel tanımı şu şekildedir: “Uluslararası savaş, en azından biri *devlet* olan ulusal birimler arasında yürütülen ve askeri personel içerisinde muharebe kaynaklı en az 1000 ölüme neden olan askeri çatışmalardır” (Bremer *et al.*, 1975: 23 [1992 ed.: 387]; bkz. Singer ve Small, 1972: 37, 39).

Açık bir kavramsal tanım ortaya koymaksızın araştırma programına rehberlik etmesi için operasyonel tanım kullanımı, bazı araştırmacıları yöntem hakkında sorular sormaya itmiştir, çünkü bilim felsefesi açısından önce teori vardır ve daha sonra veri toplanır. Savaş Korelasyonları projesinde ise böyle olmamıştır ve bu durum, bilimsel ideallerle uygulama arasındaki farkın bir kısmını ve savaşa dair bilimsel bir çalışmanın başlangıç evresini yansıtır. Singer ve Small (1972), çeşitli teorik perspektiflerden hipotezleri test etmek için herkes tarafından kullanılacak bir veri dizisi oluşturmak istedikleri için belirli bir savaş kavramını kullanmamıştır. Buna ek olarak, açık bir kavramsal tanım kullanmamalarına rağmen, kendi operasyonel tanımları ve fiilen veri toplama süreci, kendilerinden önceki iki önemli araştırmacı olan Quincy Wright ve Lewis F. Richardson'un kavramsal tanımlarını dikkate almıştır.

Singer ve Small'ın Wright ve Richardson'un çalışmalarıyla ilgili olarak karşılaştığı sorun, bu akademisyenlerin tanımlarının çok farklı teorik perspektiflerden kaynaklanması, bazen birbiriyle çelişmesi ve sonuçta da araştırılması gereken farklı olgu dizileri ortaya koymasıydı. Singer ve Small gibi Quincy Wright da (1965: 636) kavramın empirik bilgi alanının belirlenmesiyle ilgiliydi ve sonuçta iki tanım kriterinde karar kıldı: “ister uluslararası, ister ulusal, isterse sömürgesel veya emperyal olsun, yasal anlamda savaşın devletleri olarak tanınan milletler ailesi üyelerinin karıştığı ya da 50.000

askerin karıştığı tüm düşmanlıklar” (Wright, 1965: 636, Small ve Singer, 1982: 37’de de atf yapılmıştır).⁵ Wright, araştırmasını iki savaş arası dönemin realist-idealist tartışması sırasında yaptığı için, idealistlerin yasal vurguyla realistlerin güç ve etki vurgusunu birleştirmiş olması şaşırtıcı değildir (bkz. Vazquez, 1983a: 134-36).

Alan dışından gelen Richardson (1960b) farklı bir perspektif benimsemiştir. Savaş kavramının kendisini bir kenara bırakarak başlamış ve onun yerine çok daha geniş bir kavram olan “ölümcül çekişme” (“*deadlyquarrel*”) ifadesini koymuştur. Psikolojiden etkilenen ve siyasetin bilimsel çalışmalarına az değer veren (haklı olarak bilimsel olmadığını düşünmüştür) Richardson, bireysel bir suç eylemi veya savaş olması fark etmeksizin bütün öldürme eylemlerinin saldırganlıktan kaynaklandığını düşünmüştür. Dolayısıyla ona göre, savaşı diğer ölümcül çekişmelerden ayıran tek şey onun büyüklüğüdür ve Richardson (1960b: 6), verilerini, on tabanına göre bir logaritmanın çeşitli basamaklarıyla gruplandırılmış ölü sayısı temelinde düzenlemiştir.

Singer ve Small, her askeri çatışmanın potansiyel bir veri olduğunu düşündükleri için Wright ve Richardson’un savaş ve ölümcül çekişmeler listelerini birleştirerek, 1816’dan itibaren savaş hakkındaki verileri toplamaya karar verdi (bkz. Small and Singer, 1982: 37; verileri ilk kez Singer ve Small, 1972’de yayınlandı). Ancak Richardson’un *askeri* çatışma içermeyen olayları çalışmasına dahil etmesi ve Wright’ın Singer ve Small tarafından tartışmalı bulunan askeri çatışmaları içermesi nedeniyle, birleştirilmiş liste üzerinde çalışarak “savaş olmayan” şeklinde niteledikleri olayları ayıkladılar. Onlara göre bir olay, ya “katılımcıların yetersiz siyasal statüleri” nedeniyle ya da muharebe kaynaklı ölümlerin 1000’den az olması nedeniyle savaş olmayan şeklinde niteleniyordu (Small ve Singer, 1982: 38, 54).

Bu kriterler yeterince masum görünse de, yakından incelendiğinde bir araştırmayı hem o günün hem de geçmişin hâkim perspektiflerinden kurtarmanın ne kadar zor olduğu görülür. Siyasal statü konusundaki birinci kriter, Singer ve Small’ı, temelde ulus-devletlerin diğer devletlere ya da ulus-devlet sisteminin ulus-devlet olarak tanımadığı birimlere karşı şiddet kullanımına odaklanmaya itti. Bu kriter, devletler-arası savaşlarla sistem dışı (emperyal ve sömürgeci) savaşlar arasında ayırım yapmalarına yol açtı. Devletler-arası savaşlar açısından ellerindeki veriler, günümüzde de en

5 Wright (1965: 636), daha sonra iki kriteri de karşılamayan, “devletlerin ortadan kalkması, toprak transferi ya da hükümet değişimi gibi önemli yasal sonuçlara yol açıp açmadıkları” konusunda başka bazı olayları tanımına dâhil edeceğini belirterek tanımının operasyonel olarak güvenilirliğini azaltmıştır (Singer ve Small, 1982: 38’de de atf yapılmıştır).

net verilerdir. Bu veriler, sistem-dışı savaşlar açısından günümüzde bile en doğru verilerdir, ancak ulus olmayan ve bu tarihsel dönem içerisinde genellikle mağdur olan birimler açısından ne yazık ki eksiktir.

Bu iki veri dizisi arasındaki kalite farkı, Batılı olmayan grupları medeni ya da beyazlara eşit insanlar olarak görmeyen Batı emperyalizminin tarihsel mirasının bir parçası olarak görülebilir. Batılı ulusların fetih veya yatıştırma amaçlı emperyal savaşlarda ulus olmayan grupların verdiği kayıpları sistematik bir biçimde kaydetme zahmetine katlanmamış olması gerçeğini dikkate alırken, bu tavırların bunda bir rolü olduğunu varsaymak haksızlık olmaz.

Tarihsel miras, Small ve Singer’i (1982: 56) veri toplama konusunda “pratik” bazı kararlar vermeye zorladı ve bu da iki veri setinin birbirini tutmamasına yol açtı. Singer ve Small, verileri açısından neyin savaş olup olmadığını saptamak için ilk olarak tanınmış ulus-devletlerin çatışma kaynaklı ölümlerini saymaya karar verdi. Devletler-arası savaşlarda, savaşa katılan bütün tarafların birleştirilmiş kayıplarının, savaş sayılabilmesi için toplam minimum 1000 ölü sayısı eşik olarak kabul edilirken, sistem-dışı savaşlarda o olayın savaş olarak kaydedilebilmesi için ulus-devletin, bu kayba tek başına uğramasının gerekmesi (ulus olmayan tarafların ölümleri sayılmadığı için) bir çifte standart doğurur. Bu durum, eşit olmayan taraflar arasındaki mücadelelerin çok geniş bir yelpazesini, katliam seviyesine çıkmış olsa bile, dikkatlerden kaçırmaktadır.

İkinci olarak Small ve Singer, savaşın devam ettiğine karar verebilmek için, muharebe kaynaklı 1000 ölünün, sistem-dışı bir savaşa katılan ulus-devletler tarafından *her yıl* verilmesi gerektiği koşulunu koymuştur; ancak devletler-arası savaşlarda 1000 savaş ölüsü eşiği bir kez aşıldıktan sonra o olay bir savaştır ve savaşın süresini başka faktörler belirler. Bu araştırma tercihinin nedeni, “yatıştırma” çabalarının, büyük bir kısmının yıllarca uzaması ve herhangi bir yıl veya dönem içerisinde sistemdeki savaş sıklığını şişirmesi nedeniyle, Singer ve Small’ın bu yılları savaş olarak saymak istememesidir (bu tartışma için bkz. Small ve Singer, 1982: 56-57). Bununla birlikte bu kararlar nedeniyle bazı insanların ölümleri ve savaşları hesaba katılmamakta, bu da Batı’nın kendi “gerçek” savaşlarıyla karşılaştırıldığında bu çatışmalara bakışını göstermektedir.

Bazı araştırmacılar (Duvall, 1976 gibi), bu “tesadüf” nedeniyle Singer ve Small’ın operasyonel tanımını ideolojik açıdan önyargılı olmakla eleştirdi. Bu eleştiri bir bakıma doğrudur ancak başka bir açıdan bakıldığında, tanımdaki önyargının gerekçesinin Singer ve Small’ın kendilerinden çok tarih ve hükümet kayıtlarıyla ilişkili olması nedeniyle yanılıcıdır. Kendi-

lerinden daha az objektif olan bazı insanların, bir kısım kayıtların kolayca düzeltilmesini engelleyecek şekilde geçmişi şekillendirerek kontrol ettiğini gördüler. Buna karşılık tek alternatif kaba tahminler yapmak olabilirdi, ancak kendi verilerinin bilimsel güvenilirliğini büyük oranda azaltacak olması nedeniyle bunu yapmak istemediler.

Geçmişten araştırmacılara kalan bu tarihsel önyargının teorik sonuçları nelerdir? En net olanı, devletler-arası savaşa dair verilerin, sistem-dışı savaş verilerine göre daha eksiksiz ve daha geçerli olduğudur. Bunun anlamı, devletler-arası verilere dayanarak, sistem-dışı verilere göre daha güvenilir çıkarımlar yapılabileceğidir. Bu nedenle iki veri setinin analizi, genellikle yapıldığı gibi birbirinden ayrı tutulmalıdır. Devletler-arası savaşlar hakkındaki genellemelerin sistem-dışı savaşa veya tüm savaşa uygulanamayacağını da görmek gerekir. Devletler arasındaki savaşların nedenleri, sistem-dışı savaşların nedenlerinden tamamen farklı olabilir; bu savaşların güdülerinin (ya da sunulan gerekçelerinin) farklı olduğu kesindir. Araştırmacılar, devletler-arası savaş olmamasını, devam eden bir savaş olmadığı ve sistemin barış içerisinde olduğu şeklinde yorumlamamalıdır; bu, veri (ve tarih) analizlerinde yapılan yaygın bir hatadır. Aslında sistem-dışı bir savaş devam ederken devletler-arası savaşın yokluğu barışın bir göstergesi olarak alınır, bağımsız değişkenler dizisiyle “savaş/barış” arasındaki korelasyon, gerçekte bağımsız değişkenlerle savaşın farklı türleri arasında bir korelasyon olabilir. Son olarak, aslında çoğu sınır çatışmasının tasfiye edilmesi anlamına gelen 1000’den az ölümlü askeri çatışmaların listeden çıkarılmasının, önemli bir savaş grubuna dair gözlemlerin ortadan kaldırılması ve ülkesel kaygıların etkisinin küçümsemesi anlamına gelebileceğini de belirtmek gerekir.

Bu tartışma, savaş tanımlama konusunda en bilimsel, sistematik, samimi ve tarafsız girişimlerin bile minimum düzeydeki bir teorik “çarpıtma” sonucunda teorik bazı sonuçlar doğurmakla kalmayıp, aynı zamanda neyin *gerçekten* savaş ve neyin barış olduğu konusundaki hâkim ideolojik varsayımlara kolayca maruz kaldığını açıkça göstermiş olmalıdır.⁶ Buna rağmen bu sorunun çözümü daha az bilim değil, daha çok bilimdir. Daha iyi veriler, gerekirse özenle yeniden inşa edilebilir ve güvenilirliğine göre sınıflandırılabilir, sistem-dışı savaşlar için veri toplanabilir. 1000’den az muharebe

6 Bunun nedeni, veri toplama etkinliğinin paradigmalara yönlendirilmesidir (bkz. Vasquez, 1983a: 5. Bölüm). Uluslararası ilişkiler araştırmalarında hakim realist paradigma, Napolyon sonrası dönemin aristokratik ve Avrupa-merkezli diplomatik elitlerinin muhafazakar ve anti-demokratik ideoloji yükünün büyük bir kısmını beraberinde taşıyor ve bu durum, veri toplama çabalarına yön veren bazı varsayımlara zaman zaman yansır.

kaybı olan savaşlar hakkındaki veriler, Kende (1978) ve Gantzel (1981) tarafından toplanmıştır. Sorunlar karşısında, verilerin hep önyargılı ve sonuçların şüphe altında olacağını düşünerek (Duvall [1976] bu sonuca çok yaklaşmıştı) Savaş Korelasyonları verilerinden veya diğer verilerden bir şey öğrenilemeyeceği sonucuna da varılmamalıdır. Bunun yerine veri ve bulguların uygulanabileceği bilgi alanının farkında olunmalıdır. Bu nokta, savaş bulmacasını çözeceksek dedektifler gibi olmamız ve mantıksal çabalar ve araştırma tasarımının objektifliğinden, yadsınamaz cevapların mucizevi bir şekilde doğmasını beklemememiz gerektiğini bize hatırlatmaktadır.

Savaş Kavramı

Temel ve operasyonel kavramların bile gerçek dünyayı çarpıtabilen teorik varsayımlar yapması nedeniyle bu araştırmaya belirgin bir teorik tanımla başlamaktan kaçındım. Bu, empirik alan ve araştırmayı olabildiğince açık tutar. Bununla birlikte nihai amaç, savaşın nedenlerini anlamak amacıyla dünyaya bakmanın en iyi yolunu keşfetmek olduğu için, teorik tanımların değerlendirilmesi, savaşı açıklamaya çalışırken yapılacak en kullanışlı teorik varsayımların neler olabileceğine dair fikirler ve mevcut çeşitli savaş kavramlarına dair bir anlayış sunar. Böyle bir değerlendirme, tarihin çeşitli dönemlerinde savaşın en önemli unsurları olarak görülen şeyler (ya da en azından dönemin savaşları) hakkında da bize bir şeyler söyler.

Quincy Wright'ın savaşla ilgili klasik Batı algılarına dair değerlendirmesi, hala en yararlı çalışmalardan biridir ve bu değerlendirmenin başlangıcına da temel oluşturacaktır. Wright'a göre savaşın ilk önemli tanımlarından biri, onu "kuvvet kullanarak rekabet" şeklinde tanımlayan Çiçero'dan gelmiştir (Wright, 1965: 10). Buna göre savaş, bir şey üzerine rekabet içerir ve özel yöntemlere, yani kuvvet kullanımına, başvurması anlamında diğer rekabetlerden ayrılmasına rağmen, savaşın bir rekabet biçimi olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Siyasette rekabet, değer verilen şeyler (çıkartıcı gibi) üzerinde yürütülen uzlaşmazlıklardan oluşur. "Rekabet" siyasal aktörlerin uzlaşmazlığı çözmek için kullandığı çeşitli araçları ifade etmek için kullanılan genel terimdir. Bu bakımdan savaş, değer verilen şeyleri şiddet yoluyla elde etme biçimi olarak görülebilir.

Wright'ın (1965: 10) belirttiği gibi Grotius, savaşın yalnızca bir rekabet değil, aynı zamanda bir durum, yani "yasal bir durum" olduğunu belirterek Çiçero'nun tanımına bir istisna getirmiştir. Grotius'un döneminde bu doğ-

ru olmuş olsa bile (daha önce gösterildiği gibi bu konudaki çalışmalarının etkisi bunun doğru hale gelmesine yardımcı olmuştur), bütün zamanlar için doğru olmayabilir. Bir diğer ifadeyle Grotius'un istisnası, savaşın, kabul edilmiş uluslararası hukuk koşulları altında silahlı kuvvetlerin nasıl ve hangi amaçlar için kullanılabileceğini düzenleyen bir tür yasal rekabet haline gelebileceği şeklinde ifade edilebilir.

Bu, açıkça savaşı “iki veya daha fazla *düşman grubun silahlı güç* yoluyla *çatışma* yürütmesine *eşit bir biçimde* olanak sunan *yasal bir durum*” olarak tanımlayan Wright'ın perspektifidir (italikler orijinaldir). Wright savaşı, hükümetler arasında şiddete izin veren ve bunu düzenleyen özel kuralların devreye girdiği bir durum veya belirli bir dönem olarak görür. Bu şiddetin amacı, uzlaşmazlığı çözmektir. “Gruplar silahlı rekabet içerisindeyken ortaya çıkan durum”un diğer karakteristiklerini merak eden Wright, davranışsal konularla da ilgilenir (Wright, 1965, 8 n. 1’de atıf yapılan Wright, 1938). Wright’a göre (1965: 698), hukuk ve gelenekler, “savaş varken özel tutum ve davranışların uygun olduğu”nu kabul eder. Bu açıdan her kültür (küresel kültür de dâhil), her biri kendi uygun davranış örüntüleri olan çeşitli değişik durumlar (koşullar) içerir. Savaş, bu tür durumlarla karşılaşıldığında nasıl davranılacağı konusunda geleneklerin acemileri bilgilendirdiği ve hukukun mevcut gelenekleri kurumsallaştırdığı ve bazen de şekillendirdiği durumlardan biri olarak görülebilir. Bu uygun davranış örüntüsünün ne olduğu, buna yol açan şeyler, tarih boyunca ve farklı kültürlerdeki düzenliliği, Wright'ın hukuki görünen odak noktasına potansiyel bir sosyal bilimsel savaş kavramı sunar.

Bu hukuki odak, günümüz açısından daha az geçerli görünüyor ve Grotius'un bu uluslararası hukuk fikri çoğu tarafından gerçekçi bulunmuyor. Bu düşünce, büyük oranda iki dünya savaşından kalan mirasın bir parçasıdır. Ancak bu ikili travmaya rağmen Hedley Bull (1977: 184-189), günümüz araştırmacılarına savaşın belirli bir düzeni olduğunu hatırlatıyor. Savaşın bir amacı var; belirli bir temelde ve genellikle norm ve kurallara göre yapılır. Dünya düzeni, savaşın ne zaman ve hangi gerekçelerle başlatılabileceğine ve kimin başlatılabileceğine (modern sistemde yalnızca ulus-devletler) dair bir anlayışı içerir. Uluslararası toplum, devletlerin herhangi bir nedenle savaşa gitmesine izin vermez; ya hukuk ya da entelektüel tartışmalar yoluyla *casus belli* (savaş nedeni) ve savaş için meşru gerekçeleri belirler (Bull, 1977: 188). Savaşın varlığı, dünyada bir düzen olmadığı ve Hobbescu bir anarşi olduğu anlamına gelmez; aksine küresel toplumdaki düzenin gücü, savaş yapma biçiminden anlaşılır. Bull'un (1977: 185) belirttiği gibi gerçek anarşi, savaşla değil, “her yerde mevcut yaygın şiddetle” tanımlanır. Bull'a göre bu durum, savaşın tarihsel alternatifidir.

Savaşın yaygın şiddetten farkını anlamak için, Çiçero'nun savaşın rekabet içerdiği şeklindeki tanımına dönebiliriz. On yedinci yüzyıl başlarında savaş kısmen bir hukuki rekabete dönüştüyse, bunun daha öncesinde ne tür bir rekabet olduğunu ve sonrasında nasıl bir rekabete dönüştüğünü merak etmek gerekir. Böyle bir soru, *rekabet* sözcüğünün, rekabetin “derin yapı”sının (rekabeti rekabet yapan unsurlar) aynı zamanda savaşın “derin yapı”sı olabileceğini ima eden bir metafor olduğunu ortaya çıkarır. Sözcüğün kullandığımız anlamına göre, herhangi bir dönemde rekabet yapabilmek için, tarafların bu rekabetin resmi ve gayrı-resmi kurallarından haberdar olması gerekir. Bir ödül olmalı ve taraflar rekabet ettiklerinin bilincinde olmalı, kazananlar ve kaybedenler olmalı, rakiplerin kaybetmek ve kazanmanın ne anlama geldiğine dair – taraflar, eylemlerinin en önemli sonuçlarını hafife alsa veya öngöremese bile- bir fikirleri olmalıdır. Rekabet, onun ortaya çıkışı, korunması ve yerine getirilişine dair uygulamalar anlaşıldığı ölçüde anlamı tam olarak kavranabilen “kurumsal bir olgu”dur. Sözcüğün yansıttığı derin yapı, farklı rekabetler arasındaki benzerliklere ışık tutmanın yollarını biz gösterse de, insani bir kurum olması nedeniyle rekabet, zaman ve mekâna göre değişiklik gösterecektir.

Bu analize göre, *hukuki* rekabetler, rekabetin yalnızca bir çeşididir, yani tarafların nasıl ve niçin savaştığını belirleyen şeyler, gelenek, görenek ve rakip taraflara ne yaptıkları konusunda ortak bir anlayış sunacak şekilde rekabet koşullarını kurgulayan o dönemin fikirleridir.⁷ Bu görüş, insanların icat ettiği ve belirli işlevleri yerine getirdiği için sürdürülen bir kurum olarak antropolojik savaş kavramına yakındır.

Margaret Mead (1940: 402), savaşın, yazmak, yemek yapmak, evlilik veya jüri önünde yargılama gibi bir icat olduğunu ileri sürer. Bir grubun kültürel mirasından gelen bilginin bir parçasıdır. Mead'a göre (1940: 403) savaş, savaşın belirli durumlarla baş etmenin bir yolu olduğu fikrini insanlara veren *toplumsal bir icattır*. Bu algıya göre savaşın öğrenilen bir davranış olduğu açıktır. Mead, savaşı, gruplar arasında grup olarak kavga etme ve

7 Ortak bir anlayışa sahip olmayan savaşlar, savaşın özel bir türünü oluşturur ve farklı dinamiklere ve hatta farklı nedenlere sahip olabilir. Bu, daha önce hiç tanışmamış ve dolayısıyla ortak bir savaş algısına sahip olmayan gruplar (Cortez ve Aztekler gibi) arasındaki savaşlarda, şiddetin, aslında aynı sistemin üyeleri arasında olan tipik savaşlardaki gibi kullanılmadığı anlamına gelir. Wright (1965: 699), taraflardan birinin, diğerini rekabet içerisindeki bir hasım olarak değil de “ortamdaki bir engel” olarak görmesi nedeniyle bu çatışmaların savaş olmadığını ileri sürece kadar ileri gitmiştir. Bununla birlikte Wright, savaşın nasıl yürütüleceğine dair ortak bir anlayışa sahip olmayanlar arasındaki savaşları, “medeniyet savunma savaşları” ve “emperyal savaşlar” kategorileriyle analizlere dâhil etmiştir (bkz. Wright, 1965: 640). Paylaşılan beklentilerin olmaması, savaş üzerindeki ahlaki veya kültürel kısıtlamaları azaltarak bu savaşların katliam eğilimini artırabilir.

öldürme olarak tanımladığı için, öğrenme de kolektif öğrenmedir. Toplum veya kabile, belirli durumlarla (X, Y ve Z niteliklerine sahip) karşılaştığında savaşın uygun tepki olduğunu, kendi aklından ve halk kültüründen öğrenir. Miras bırakılan dersler uygulamaya sokulduğunda, sonuçlara bağlı olarak bu icat ayrıntılaşır ve değişir. Bu algı doğruysa, savaşın nedenlerinin değil ama ne zaman olacağını belirlenmesi ve tahmin edilmesi için alınması gereken daha çok yol var.⁸

Mead'ın toplumsal bir icat olarak savaş kavramı, insani bir olgu olarak savaşın kökenlerine dair bir açıklama önermesi anlamında şiddete dayalı bir rekabet türü olarak savaş kavramı konusunda teorik bir ilerlemedir; bununla birlikte rekabet olarak savaş, şiddete dayalı rekabetin en başta neden ortaya çıktığını açıklamaz. Mead'ın analizi, savaşın, insanların belirli durumlara bu şekilde yaklaşmayı öğrenmesi nedeniyle ortaya çıktığını ima eder. İnsanların bu durumları başka bir yolla değil de neden şiddet yöntemiyle ele almayı öğrendikleri bilinmemektedir. Bununla birlikte Mead, her toplumun bu icadın farkında olmadığına dikkat çekerek bunun insan doğasına içkin olmadığı sonucuna varır. Daha da önemlisi, savaş önlemek için, toplumun savaşa giderek çözdüğü durumlara yönelik olarak farklı bir yaklaşım yolu geliştirmenin gerekli olacağını savunur. Bu işlevsel açıklamalar, özellikle sonuçları neden olarak ele alma eğilimi gibi çeşitli mantık sorunları içerse de (bkz. Brown, 1963: 9. Bölüm), işlevsel açıdan savaşa denk başka şeyler arayışı, savaşın küresel toplumda oynadığı roller, açık ve üstü örtülü amaçların neler olduğu ve bu amaçların şiddet içermeyen yöntemlerle nasıl elde edilebileceği konularında araştırmacıları düşünmeye teşvik etmesi açısından teorik olarak yararlıdır.

Mead, savaşın sürekli başvurulmuş popüler bir icada nasıl dönüştüğünü tartışmaz. Biyologlar, savaşla ilgilendikleri oranda, savaşın varlığını sürdürmesini evrimsel terimlerle açıklama eğilimindedir. Biyologlar, savaşın bizzat kendisine değil, hayvan saldırganlığına bakar. Savaşa benzer davranış gösteren çok az sayıda tür olmasına rağmen bunların bir kısmı bölgeseldir ve bu bölgeyi saldırganlık yoluyla savunma şeklindedir. Bölge/toprak kavramının biyolojik tanımı, "belirli ölçüde sadece bir hayvan veya hayvan grubunun aleni savunma veya ilan yoluyla diğerlerini kovma yöntemleri çerçevesinde elinde tuttuğu alan"dır (Wilson, 1975: 256). Bölgeyi elinde tutan hayvanlar, bu topraklara giren kendi türlerinden bir yabancıyla kavga eder. Yiyecek için ve erkekler de dişiler için kavga eder ve her iki kavga da toprakla ilişkilendirilebilir.

8 Savaşın nedenlerini anlamak için, öncelikle bu durumların neden ortaya çıktığının bilinmesi gerekecektir.

Wilson (1975, 247-48), topraktan anlaşılan şeyin evrildiğini, çünkü sınırlı yiyecek kaynaklarının toprağı savunmaya değer hale getirdiğini ve bu savunmayla bağlantılı risklerin sınırlı olduğunu savunur. Klasik biyolojik varsayımları kullanarak, zaman içerisinde avantajlı olan şeylerin hayvan davranışlarını yönlendirdiğini ve belirli bireyler için ayrı avantajlar oluştuğunda bu davranışların değiştiğini açıklamıştır. Sonuçta bu da, bütün türün bu davranışa doğru evrilme olasılığını artırmaktadır. İnsani bir kurum olan savaş, omurgalıların ülkesel olma yönündeki kalıtsal eğiliminden yola çıkarak evrilmiş olabilir.

Biyologların çoğu açısından, insan saldırganlığını da içeren yaygın herhangi bir hayvan özelliğinin, hayatta kalma ve üreme için avantajlı olmayacağı düşünülemez (Wilson, 1975: 254). Bu durum, kimilerini, savaşa başvuran klan ve grupların bunu yapmayanlara göre daha başarılı olduğu ve dolayısıyla daha “saldırgan eğilimler”ini yeni nesillere aktardığını ileri sürmeye itti. Bu doğrusya, insanların belirli durumları neden savaşa giderek ele almayı öğrendiğini açıklayabilir. Bu dersler, yalnızca entelektüel anlamda değil, Wilson’un açıkladığı gibi “belirli davranışları öğrenme yeteneğinin kendisi genetik olarak kontrol edilen ve dolayısıyla evrilen bir nitelik olduğu” için biyolojik olarak da nesilden nesile aktarılabilir.⁹ Her evrimsel perspektif teleolojik eğilimler ve aşırı genellemeye tabi olacağı için bu argümanlara dikkatle yaklaşmak gerekir (bkz. Shaw ve Wong, 1987a, 1987b; Goldstein, 1987; Kitcher, 1987). Ancak biyolojik perspektif, bazı şeyle hakkında değil ama toprak gibi belirli şeyler konusunda kavga etmemize neden olabilecek ve aynı zamanda bizi belirli davranışları öğrenmeye daha meyilli yapan genetik bir mirasımız olduğunu hatırlatması bakımından önemlidir.

İnsanların, savaşı kullanmayı diğer hayvanlardan daha fazla öğrendiği açıktır, ama hangi amaçla? Savaşın amaç ve niyetini vurgusunun merkezine yerleştiren savaş algısı, Clausewitz’inkidir. Clausewitz, savaşa dair iki ünlü tanım yapmıştır: “Savaş, politikanın başka araçlarla devamından başka bir şey değildir” ve “dolayısıyla savaş, rakibimizi bizim irademizi yerine getirmeye zorlama niyeti taşıyan bir şiddet eylemidir” (Clausewitz, 1832, 1. Kitap, 1. Bölüm, 2 ve 24. Kısımlar, J. J. Graham’ın çevirisi). Birincisi savaşın amacını betimlerken, ikincisi kullanılan yöntemlerin mantığına ışık tutar. Clausewitz’e göre savaş, *siyasal bir zorlama* eylemidir. Onun açısından siya-

9 Richard Alexander (1987), modern ‘homo sapien’lerin en büyük avantajının, diğer gruplarla daha başarılı biçimde rekabet edebilen gruplar kurma konusunda işbirliği yapmayı öğrenme yeteneği olabileceğini iddia edecek kadar ileri gitmiştir. Bu durumun, insanların yakın biyolojik akrabalarını gölgede bırakmasına ve belki de onların neslinin tükenmesine yol açmış olabileceğini iddia etmiştir.

sal boyut en önemli olandır ve eserlerinin büyük bir kısmı, savaşın siyasal amacını ön planda tutarak güç dinamikleri ve gücün duygusal yönlerinin siyasal amacı örtmesine izin verilmemesi ihtiyacını öğretir. Savaşın araçsallığı üzerine odaklanan Clausewitz, savaşın rasyonel niteliğini vurgular.

Clausewitz, savaş, belirli etkinliklerin, yani siyasetin ve belirli durumların gerektirdiği bir araç olarak görür. Clausewitz, normal siyaset ve diplomasi başarısız olduğunda savaş olduğu iddia eder. Mevcut diplomatik uygulamalar (ister sıradan bir büyükelçi alışverişi, isterse çatışma çözümü ve uluslararası hukukun ayrıntılı mekanizmaları olsun) ihtilaf yaşayan taraflar arasında tatmin edici bir anlaşma ortaya çıkaramadığında, savaş, taraflardan birinin kendi iradesini kabul etmesi için karşı tarafı zorlayabilmesinin bir yolu haline gelir. Taraflardan biri savaşın maliyeti dikkate alındığında bir siyasal amaçtan vazgeçmek veya onu kaybetmek istemiyorsa savaş olur. Bu durum, savaşın yalnızca belirli türdeki sorunlar üzerine yapıldığı ve bu sorunların belirli tarihsel gereksinimlere, kültüre veya bir dönemin hukukuna bağlı olarak değişebileceği anlamına gelir (bkz. Luard, 1987: 3. Bölüm; Howard, 1976).

Bunun bir diğer anlamı da, bir toplum, uzlaşmazlıkları bağlayıcı veya karşılıklı olarak tatmin edici biçimlerde çözmenin başka yollarına sahipse savaşa başvurulmayacağı anlamına gelir. Bu açıdan belirli sorunları gündemden uzak tutarak ve/veya siyasal kararlar konusunda bağlayıcı alternatif yöntemler oluşturarak barışa ulaşılabilir. Bunların barışçıl sistemleri savaş eğilimli olanlardan ayıran iki önemli özellik olup olmadığı sorusu yeterince dikkate alınmış bir konu değildir. Ancak savaşın nedenlerinin anlaşılması açısından savaşın araçsallığının vurgulanması iki soru ortaya çıkarmıştır: siyasette belirli sorunların doğmasına ve bunların çözümlememesi biçimde tanımlanmasına neden olan şey nedir ve şiddeti bu kadar cazip bir araç haline getiren nedir?

Tarihin erken dönemlerinden itibaren içerisinde kural ve yönetenlerin, güç ve otoritenin, ayrıcalık ve yükümlülüklerin bulunduğu bir alan olması nedeniyle siyaset, kontrolü – insanların, kaynakların, etkinliklerin ve top- rağın kontrolü- beraberinde getirir. Kontrol, en azından üç sorun yaratır. Birincisi, kim kontrol edecek? İkincisi, belirli bir kontroller dizisinden kim yarar sağlar ve kim zarar görür? Üçüncüsü, kontrole karşı doğal olarak direnildiği ve bundan zarar görenler daha da fazla direneceği için kontrol nasıl tesis edilir? Dünyanın bu çerçevede tanımlanması, belirli koşullar altında ölüm kalım meselesi olarak görülebilecek bir dizi konu yaratmaktadır. Ya kaybetmemek için veya önemli ayrıcalıklar kazanacakları için gruplar,

tanım gereği, bu tür sorunlar uğruna mücadele etmek ister ve insanlar da hayatlarını tehlikeye atar.

Dünyada, ütopyanların hayal ettiği gibi uyumlu hale getirilemeyen temel çıkar çatışmalarının varlığı nedeniyle savaşların çıktığı açıktır (Carr, 1939 [1964 baskısı: 49, 51-53, 87-88]). Değişiklik gerektiren ancak hâkim çıkarlara zarar verdiği için barışçıl biçimde çözülemeyen bazı sorunlar vardır. Bismarck'ın ifadesiyle “dönemin büyük sorunları, nutuk çekerek ve çoğunluğu sayarak değil demir ve kanla çözülür” (1862). Bu sorunların genellikle toprak konularını ilgilendirmesi şaşırtıcı olmamalıdır.

Siyasetin belirli yönlerinin, gruplara (sadece tek tek bireylere değil; bkz. Claude, 1962: 7. Bölüm) aksi takdirde yapmayacakları şeyleri yaptırmaktan ibaret olması çerçevesinde Clausewitz'in rakibimizi kendi irademizi kabul etmeye itme eylemi olarak tanımladığı zorlama, o amacın elde edilmesi anlamındadır. Neden? Çünkü zorlama, egemenler arasındaki son çaredir (Schuman 1933 [1958: 274]) ve savaş, zorlamanın en aşırı biçimidir. Clausewitz (1832: I. Kitap, 1. Bölüm, 4. kısım), rakipleri ikna konusundaki tüm yollar başarısız olduğunda, tutumlarını değiştirmenin yolunun, onlara acı çektirmek veya üyelerinin öldürülmesi olduğunu (“onu, istediğimiz fedakârlıktan daha bunaltıcı bir duruma sokun”) belirtir. Buna karşılık, rakiplere ihtiyaç duymadığımız durumlarda, Roma'nın Kartaca'ya yaptığı gibi onların yeryüzündeki varlıklarına son vererek de amaca ulaşılabilir.

Zorlama ve özellikle şiddete dayalı zorlamanın, siyasi kontrol tesis etmeye yardımcı ve belirli amaçların elde edilmesinde başarılı bir araç olacağını insanların öğrendiği, tarihsel olarak ancak tahmin edilebilir. Toplumsal bir icat olarak savaşın kökenleri kesin olarak bilinmese de, kimileri, savaşın bu spesifik kullanımının, insan gruplarının belirli bir toprak parçasına sıkı sıkıya bağlı olduğu eski tarım medeniyetleri dönemiyle örtüştüğünü ama daha ilkel avcı ve toplayıcı toplumlarla örtüşmediğini iddia eder (Wright, 1965: 76; Mansfield, 1982). Üstelik tarım toplumları “daha üst” düzey bir örgütlenmeye sahiptir ve ordular kurarak onları savaşa göndermek için belirli bir örgütlenme düzeyine ihtiyaç vardır. Bununla birlikte, neolitik çağ öncesi bazı toplumların su ve yiyecek kaynaklarını elde etmek ve/veya bunlara olan erişimlerini korumak için şiddete başvurdukları görülür (Zur 1987: 9). Eşitlikçi toplumlardaki kavganın düzeyi genellikle düşük olmasına rağmen, mutlak bir kıtlıkla veya maddi refah düzeylerini kısıtlayan başka bir durumla karşılaştıklarında, bunların da nehir boyundaki daha iyi bir araziye ele geçirmek için şiddete başvurması beklenebilir (Ferguson, 1987: 9). Tam olarak kökeni her neyse, insanlar, kolektif silahlı şiddetin amaçlarına ulaşmak için önemli bir araç olduğunu öğrendi.

Daha modern dönemlerde şiddet, karşılıklı bağımlı kararlardan kurtulmanın yolunu sunduğu için cazip bir araç haline geldi. Siyasi sorunların çözümü, genellikle diğerlerini biriyle uzlaşmaya zorlamayı ya da onların fiilen belirli davranışlarda bulunmalarını gerektirir. Bunun sonucunda, birinin, diğerleri olmadan karar alıp uygulayamaması anlamında bir karşılıklı bağımlılık doğar. Böyle bir karşılıklı karar alma sürecine katılanlar çıkmaza girdiğinde, şiddet, ya fiziksel hâkimiyet ya da diğerini ortadan kaldırma yoluyla bağımlılığı sona erdirerek bir çıkış sağlar. Diğer karar alma biçimlerinin aksine zorlama, diğerlerinin iyi niyetine değil kendi yeteneklerine dayalı *tek-taraflı* bir yöntem (bkz. Mansbach ve Vasquez, 1981: 283-84) olduğu için böyle bir çıkışı sağlayabilir. Bu “özel” niteliklere ek olarak, eğer zorlama ve savaşın geçmişte başarısı varsa, gelenekler tarafından meşrulaştırılmışsa ve kanunla sıkı bir biçimde sınırlandırılmamışsa, doğru sorunlar çerçevesinde çıkmaza giren durumları çözmek için yaygın bir biçimde kullanılan bir araca dönüşmesi beklenebilir. Tek-taraflı ve bağlayıcı siyasal kararlar almanın bir yolunu sunduğu için savaş, kullanışlı bir icat olabilir.

Clausewitz’in, savaş bir zorlama biçimi olarak vurgulaması, *zorlamanın*,önümüzdeki olgu için daha iyi bir bilimsel kavram olup olmayabileceği sorusunu gündeme getirir. Bu açıdan, psikanalitik unsurları veya insan saldırganlığının kökenlerini araştırarak savaşın nedenlerini büyük bir gizem haline getirmeye gerek yoktur. Belirli bir çıkarı elde etmek veya sorunu çözmek için neden başka yöntemlere değil de zorlamaya başvurulduğunu açıklayarak savaş açıklanabilir. Zorlamanın, tek yol, tercih edilen yol ve en etkili yol olduğu koşulları açıkladığınızda savaşı da açıklamış olursunuz – savaş, zorlamanın yalnızca özel bir türü olduğu için. Hayal kırıklığı gibi diğer saikler, zor kullanımı için yalnızca ek nedenler olarak görülebilir.

Bizatihi savaş değil de zorlamayı araştırmak için ikna edici bir argüman ortaya koyulabilse de, bu yaklaşıma yönelik temel itiraz, savaş olgusunun, siyasal araç olarak kullanımı dışında çok daha fazla yönünün olabilmesidir. Şiddetin, bir kez uygulandıktan sonra kontrolü zor, daha derin ve hatta eskilere dayanan yönleri olabilir. Şiddet kullanımının nedeni, onun araçsallığından değil, tam olarak bilinçli olmayan ve az anlaşılmiş bu derin boyutlarından kaynaklanıyor olabilir.Clausewitz’in savaşın amacını ön planda tutmayı öğütlemeye ihtiyacı hissetmesi, savaşın doğası gereği kolay kontrol edilemeyen bir şey olduğu ve rakibe yönelik şiddet ve ona hükmetme hedefinin kendisinin amaca dönüşerek savaş irrasyonel hale getirebileceği anlamına gelir.

Savaşa dair psikolojik kavramlar savaşın şiddetini vurgular ve insanın öldürme güdüsünü savaşın ana nedeni olarak görür.Clausewitz’in rasyonel bir araç olarak savaşa bakışı, Freud’un rasyonaliteye sair ufuk açıcı eleştirileri kar-